

Srednje izobraževanje

slovenski jezik I.

delovni zvezek

slovenski jezik I.

delovni zvezek

Založba Obzorja, Maribor 1992

Delovni zvezek sta napisala:
Rafka Kirn
Ivo Zrimšek
Rokopis so pregledali:
Janez Dular
dr. Breda Pogorelec
dr. Tine Logar
dr. Barica Marentič-Požarnik
Marta Vozlič
Nevenka Jamnik
Mihael Glavan
Lektorirala:
Marta Vozlič

Dragi učenci in učenke,
vaje v delovnem zvezku dopolnjujejo učbenik Slovenski jezik I. Z njim boste poglobljali in širili svoje znanje o slovenskem jeziku in stilistiki ter se usposabljali za pisno in ustno izražanje v slovenskem knjižnem (zbornem) jeziku. Vaje so označene s črkami A, B, C:

— vaje A so namenjene ponavljanju učnih vsebin, ki ste jih spoznali v osnovni šoli;

— vaje B utrjevanju novih učnih vsebin;

— vaje C so prav tako namenjene utrjevanju novih učnih vsebin, le da zahtevajo več samostojnosti in ustvarjalnosti, nekatere pa tudi več znanja kot vaje B. Katere vaje boste napravili v šoli in katere doma ter kako jih boste delali pri pouku (posamič, v dvojicah ali skupinah), bo določil vaš učitelj slovenskega jezika. Z njegovo pomočjo in lastno aktivnostjo boste gotovo zmogli pretvoriti nova spoznanja o prvinah ter pravilih slovenskega knjižnega jezika in stilistike v ustvarjalno znanje.

Skrbno se lotite vsake vaje, saj se z njimi usposabljate za bogatejše in ustreznejše pisno in ustno izražanje. Vaje iz stavčne fonetike in glasoslovja opravite ob magnetofonu ali kasetofonu. Tako se boste lahko poslušali, se primerjali z vzornim govorcem, s sošolci, popravljali napake in ob učiteljevi pomoči izpopolnjevali svojo knjižno (zborni) izreko.

Želiva vam veliko uspeha.

Avtorja

DRUŽBENOST JEZIKA

1. B

Oglej si in zapiši nekaj primerov javnih oznak v svoji občini na tablah z imeni naselij, ulic, trgov, sosesk in podobno:

krajema skupnost Hudičinja, Čankarjeva
ulica, Slančičeva trg, Loiderjeva, Senyčarjeva,
Vunčičeva Ulica, Pot na Gled,
Cesta na Grad,

a) V katerem jeziku so javni napisi in krajevne oznake v tvoji občini?

V slovenskem jeziku

b) Povprašaj starejše občane, v katerem jeziku so bile te oznake v tvojem kraju pred prvo in med drugo svetovno vojno?

Včasih okrog vojne so bile oznake tudi
v nemškem jeziku. Nekateri pa so bili kar iz
vijočinskih.

c) V katerih slovenskih občinah imamo dvojezične krajevne oznake? Zakaj?

V občinah, ki ležijo ob meji z Italijo in
madžarsko. To nastane zato, ker tam
reši večje in Italijane ali madžarske in
to pomeni manjšina.

2. B

a) Poglej, kakšni so v vaši krajevni skupnosti javni napisi v trgovskih in gostinskih lokalih. Oglej si tudi cenike, jedilnike, reklamne in opozorilne napise. Navedi nekaj primerov ter jih opredeli za dobre ali slabe.

Zanimivo v krajevni skupnosti Hudičinja
ker imajo veliko trgovskih in gostinskih
lokalov. To predvsem stanovalski objekti.

Dobra imena za takšne objekte so trgovine
Korana, Vitamin

laba pa Dragy-šola, Mercator, Sport - Billy

- b) Kakšen je po tvojem mnenju odnos trgovskih in gostinskih delavcev do slovenskega (na Obali tudi do italijanskega in v Prekmurju madžarskega) jezika v javni rabi?

Sklepijam, da v javni rabi trgovski in gostinski delavci uporabljajo največ tuje in kopirane. V primeru, da ti ljubi slovenske narodnosti vsajih celo ne govorijo čiste slovenščine, ali pa njih govorijo v drugih jezikih (npr. Sotokovščina)

3. B a) Razporedi poimenovanja delovnih organizacij, kulturnih, športnih in vzgojno-izobraževalnih ustanov ter društev v svoji občini v naslednji skupini:

SLOVENSKA POIMENOVANJA

Tiša

stadion Ključevan

Korana

Culke

PREVZETA POIMENOVANJA

Spektra Orbit

Fit-Media

Eurocom

Mercator

- b) Kdaj je tuje poimenovanje upravičeno in kdaj ni?

4. C Oglej si nekaj turističnih besedil (npr. opozorilne napise za prenočišča, športne in rekreacijske objekte, zabavišča; turistične reklamne napise ipd.) Poglej, ali je turistično sporočilo v slovenskem jeziku na prvem mestu. Ali je kateri od napisov samo v tujem jeziku oziroma samo v več tujih jezikih?

5. C Na podlagi ugotovitev iz prvih štirih vaj analiziraj odnos odgovornih delavcev v svoji krajevni skupnosti oziroma občini do slovenskega jezika v javni rabi. Razmisli, kaj lahko storiš kot učenec in občan za višjo raven jezikovne kulture, za večjo jezikovno ozaveščenost uporabnikov jezika v javnosti.

6. B

Zakaj opozorilo na vratih mesnice **RADI POMANKANJA FRIŠNEGA MESA POPOLDNE OD 3h—17h ZAPRTO** in reklamni napis na oknu slaščičarne **VSAK DAN SVEŽI PUTER KROFI, KREMŠNITE, TORTE IN ŠAMROLE!** nista primerna?

10

Opozorilo nista primeren ker uporabljata neprijetne tončke. Medtem, da je bilo pomembno da so vsa opozorila o lepem d. p., ker če se bodo takšna opozorila preveč pomnčila, potem lahko privedo do popolnega izgubljanja pravega d. p.

Kako bi se zgornji sporočili pravilno glasili?

Zaradi pomurij kanya ~~prošnja~~ mesa od 3^h 17^h
rapto. Vrak dani ~~trči~~ krofi, kremne rezine,
tolte, smetanovi Bonki

7. B Katera poimenovanja za vrste gostinskih lokalov bi bila ustrežnejša od spodnjih?

restaurant — _____

buffet — _____

snack bar — _____

café — _____

8. B Poišči in zapiši nekaj neupravičeno rabljenih prevzetih poimenovanj v jeziku turističnih delavcev in športnikov ali od drugod in jim pripiši ustrezno slovensko sopomenko.

(npr. bowling — kegljišče, souvenirs — spominki . . .)

9. B Koliko časa je trajal boj za svobodo slovenskega jezika v javnosti?

10. B Katero gibanje je v tridesetih letih 19. stoletja ogrozilo samostojnost slovenskega jezika? Kdo se mu je uprl? S katerimi načeli?

12. B Kakšno družbeno vlogo ima slovenski jezik v SR Sloveniji?

13. B Kje boj za svobodo slovenskega jezika v javnosti še traja?

14. C Na podlagi katerih meddržavnih sporazumov se bojujejo za uveljavitev (na papirju) priznanih pravic do svojega jezika v javnosti:

a) Slovenci v Italiji _____

b) Slovenci v Avstriji _____

SLOVENSKI JEZIK MED DRUGIMI JEZIKI

1. B Na spodnjem zemljevidu približno zaznamuj območje praindoevropskega jezika.

2. B Na zemljevidu Evrope zaznamuj območja romanskih, germanskih in slovanskih jezikov.

3. B Na zemljevidu Evrope zaznamuj območja vzhodnih, zahodnih in južnih slovanskih jezikov.

4. B Grafično pokaži izvore in sorodstvene vezi slovenskega jezika.

5. C a) Na osnovi svojega znanja tujih jezikov in s pomočjo slovarjev, ki so ti dostopni, naredi nekaj primerjav za besede:
 dati, deset, miš, sestra, volk
 (glej primerjave v učbeniku na str. 11).

SLOVENSKO							
dati							
deset							
volk							
miš							
sestra							

- b) Kolikšna je podobnost slovenskih besed z ustreznimi tujimi besedami?

6. C a) V jezike, ki jih poznaš (npr. v angleščino), prevedi poved
 Moja mati ima dva brata: Jožeta in Franceta.

- b) Kakšna je skladenjska zgradba povedi?
 Utemelji odgovor:

- c) V čem se razlikujejo?

ZVRSTI SLOVENSKEGA JEZIKA

SPLOŠNO

1. A a) Katere socialne zvrsti slovenskega jezika poznaš?

b) Katere od teh zvrsti uporabljaš?

JEZIKOVNA ZVRST

OKOLIŠČINE, V KATERIH JO
UPORABLJAŠ

<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

2. B Po katerem prenosniku sprejmeš sporočilo, če je njegov oddajnik radio, telegraf, televizija, sobesednik osebno ali po telefonu ali v pismu?

ODDAJNIK SPOROČILA

PRENOSNIK

<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

3. B a) Kdaj pri govorno-slušnem prenosniku sporočilu lahko dodamo tudi mimiko in kretnje?

- b) Kdaj pri govorno-slušnem prenosniku sporočilo lahko »obravnavamo«
le glasovno?

SOCIALNE ZVRSTI

KNJIŽNI (ZBORNI) JEZIK

4. A a) Zakaj so si piščiči Slovenci v preteklosti prizadevali za oblikovanje
enotnega knjižnega (zbornega) jezika?

- b) Po katerih posebnostih sodiš, da je to prizadevanje opazno že pri ute-
meljitelju slovenskega knjižnega (zbornega) jezika Primožu Trubarju?

5. B Zakaj se pri jezikovnem pouku usposabljaš za obvladovanje pisanega
in govorjenega knjižnega (zbornega) jezika?

b) Naštej nekaj priložnosti za rabo pokrajinskega pogovornega jezika:

10. B Katere izmed naslednjih izrazov lahko uporabljamo pri sporazumevanju v knjižnem (zbornem) jeziku, katere pa samo v pogovornem? Zborne podčrtaj:

vrtnar, kričati, vpiti, foter, čeden, planke, sanke, cvek, čečkanje, čvekanje, plavšanje, super, fajn, stari, všeč mi je, kregati se, pokojnik, udoben, frušteč, večerja, poštar, zidar, očala, dilce, ekstra, mašina, vlak, ničla, pomlad, komad, ploskati, tunel, hiter, uren, vaga, stelaža, ograja, šimfati, žebelj, štrudel, kofe, lepo te pušči pozdraviti, polica, dopade se mi, mula, predor, šik, zavitek, punca, čizme, fleten, prec, čevlji, moment, žur, ludo, famozen.

11. B a) V naslednjem odlomku iz romana Pavleta Zidarja Pišem knjigo podčrtaj pogovorne besede in besedne zveze:

V prvem razredu je bilo. Všeč mi je bila neka Sonjica. Podgornik se je pisala. Očeta so ji Nemci ustrelili. Ma je bila tako fletno dekletce, da bi ga kar požrl.

Ker sem bil sam v hiši, sem crkaval od želje po sestri. Pa se zatrapam v Sonjico, da nisem bil zmožen en cel mesec šteti do pet. Doma je oče klel, me garbal, jaz pa: ena, dva, štiri, pet. On pa: ne, ne. In tako dalje v nedogled. Potem pa so le pogruntali, da sem zatrapan. Najhujši za take reči so prvi in zadnji osnovne.

b) Čemu je pisatelj uporabil pogovorne izraze?

12. B a) Povej vsebino naslednje povedi v svojem pokrajinskem pogovornem jeziku:

Na plesu sta bili tudi Jankovi sošolki.

Ni mi hotel povedati, kako se imenuje.

Pri nas že ves teden dežuje.

b) Naštej nekaj posebnosti, po katerih se tvoj pokrajinski pogovorni jezik loči od zbornega (ponazori z zgornjimi primeri):

SLENG

13. B Kdaj je raba slenga primerna in kdaj ni?

14. B Naštej nekaj najstniških slengovskih izrazov; izvirnih:

cepec, gnoj, pedev, borba,

prevzetih iz srbohrvaščine:

nikome niča, kao, jbo, boli me petak,
ko te jebe, tuga

prevzetih iz angleščine:

kaca, kul, frend, mizer, skam,

15. C

Napiši krajše besedilo v slengu in ga poskusi prevesti v knjižni (zborni) jezik. Ovrednoti slogovno in sporočilno vrednost obeh besedil (živost, primernost jezikovnih sredstev) z vidika govornega položaja, v katerem se običajno izražáš v slengu.

Pri tehniki je taka tuga, stani je cel
raztresen.

Vsak teden ga mamis no mo mo v
učilnici kemije, vabijo štancej stinca
mo dve ure v delavnici v prven štuka.

Ura tehnike je zelo dolgočasna, učitelj
je zelo raztresen

Vsak teden nas učí mo mo v kemijarni
učilnici, vabijo štancej stinca ali pa mamis
dve uri v učilnici delavnici v prven
madstropje.

ŽARGON

16. B Naštej nekaj žargonskih izrazov, ki jih uporabljajo nogometaši in atleti:

zabil gol, ofside, trikot, foulisot, plepnot,
spintat, spintavce

17. B Prisluhni, kako se o svojem delu pogovarjata delavca iste stroke (npr. avtomehanika, natakarja, zdravnika, farmacevtki), in si zapiši nekaj tipičnih besed in besednih zvez:

NAREČJA

18. B a) Na katere narečne skupine delimo slovenska narečja?

b) V katero narečno skupino spada tvoj krajevni govor?

19. B a) Napiši lastne narečne izraze za naslednje besede knjižnega (zbornega) jezika. Pri zapisu se zgleduj po primerih narečnih besedil v učbeniku.

kositi — <i>koniti</i>	dimnik — <i>dimnik</i>	trgatev — <i>trgatev</i>
govoriti — <i>govouti</i>	soba — <i>soba</i>	malica — <i>malca</i>
kósiti — <i>koobati</i>	hlev — <i>itala</i>	gozd — <i>gozd</i>
tale — <i>ta</i>	dvorišče — <i>dvorišče</i>	grm — <i>grm</i>
ovca — <i>ovca</i>	svatba — <i>svatba</i>	koruza — <i>koruza</i>
štedilnik — <i>štedilnik</i>	lonec — <i>lonec</i>	žep — <i>žep</i>

b) Pri katerih izrazih se tvoje narečje ne loči bistveno (razen glasoslovno) od knjižnega (zbornega) jezika?

Tvoje narečje se ne loči bistveno od knjižnega jezika pri besedah: koniti, govouti, ovca.

štedilnik, dimnik, roba, dvorišče, lonec,
trgater, gozd, grun, kovanje, kupa

20. B Nadomesti naslednje narečne in nižje pogovorne izraze s knjižnimi (zbornimi):

šalter — šikalo	mašina — stroj	štrikat — pleči
gumileznga — čepilozna	šnops — drovček	švercat —
cajtenge — čepnja	gank — naprava	furat — robiti
šravf — stroj	kišta — roboj	lavfat — robiti
kuplenga — klopčka	tepih — preproga	švasat — brniti
žakelj — buca	britof — pokopalo	štrafat — kamnat
štrom — električna	marenda — malica	zasigurat — zavarovati

21. C Ali v tvojem narečju izgovarjate naslednje besede enako kot v knjižnem (zbornem) jeziku? Pri katerih so razločki in kakšni so? Pri zapisu se zgleduj po primerih narečnih besedil v učbeniku.

vas — vas	petek — petek	teta — teta	zid — zid
dan — dan	pest — pest	žena — žena	britev — britarica
lan — lan	zelje — zelje	zemlja — zemlja	sit — sit
laž — laž	meljem žito — meljem žito	peta — peta	kosilnica — kosilnica
sanje — sanje	zebe me — zebe me	metla — metla	ubil se je — ubil se je
breza — breza	pot — pot	noč — noč	luč — luč
les — les	goba — goba	rog — rog	kruh — kruh
meh — meh	toča — toča	bog — bog	pust — pust
cesta — cesta	gobec — gobec	gnoj — gnoj	muha — muha
sreča — sreča	golob — golob	volja — volja	(krave) krave
			mukajo — mukajo

C a) Spregaj v sedanjiku ter primerjaj oblike v narečju in knjižnem (zbornem) jeziku:

delam, vem, dam, jem, morem, vidim:

	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE
ed.	delam	delam	vem	vem	dam	dam
	delajš	delajš	věš	věš	daš	daš
	dela	dela	vě	vě	daš	daš
mn.	delamo	delamo	vevo	vevo	dejmo	dejmo
	delate	delate	veče	veče	dejte	dejte
	delajo	delajo	večjo	večjo	dejo	dejo
ev.	delava	delava	vevo	vevov	dava	dava
	delata	delata	veva	veva	dava	dava
	delata	delata	veva	veva	dava	dava

	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE
ed.	jem	jem	morem	morem	vidim	vidim
	je	je	more	more	vidi	vidi
	je	je	more	more	vidi	vidi
mn.	jem	jem	morem	morem	vidimo	vidimo
	je	je	more	more	vidi	vidi
	je	je	more	more	vidi	vidi
dv.	je	je	more	more	vidi	vidi
	je	je	more	more	vidi	vidi
	je	je	more	more	vidi	vidi

b) Pri katerih oblikah so razločki in kakšni so?

Največ razločki so predvsem pri skrajševanju pri drugi in tretji osebi, 2. in 3. pogosto so tudi različne množične predvsem pri 2. in 3. osebi

23. C

Določi, v katerih sklonih ima tvoj krajevni govor drugačne oblike naslednjih besed kakor knjižni (zborni) jezik (posebej pazi na srednji spol):

	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE
ed.	pes	pes	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
mn.	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
dv.	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce
	pe	pe	kost	kost	jajce	jajce

	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE	KNJIŽNE (ZBORNE) OBLIKE	NAREČNE OBLIKE
ed.	hiša	hiša	las	las	kolo	kolo
	hiše	hiše	lasni	lasni	kolesa	kolesa
	hiši	hiši	lasan	lasni	kolesu	kolesu
	hišo	hišo	las	las	kolo	kolo
	hišoi	hišoi	lasan	las	kolesu	kolesu
	hišoi	hišoi	lasan	lasan	kolesan	kolesan
mn.	hiše	hiše	lasni	lasni	kolesa	kolesa
	hiš	hiš	lasni	lasni	koles	koles
	hišam	hišam	lasani	lasani	kolesam	kolesam
	hiše	hiše	lasni	lasni	kolesa	kolesa
	hišah	hišam	lasni	lasni	kolesih	kolesih
	hišam	hišam	lasni	lasni	kolesni	kolesni
dv.	hiši	hiši	lasni	lasni	kolesi	kolesi
	hiš	hiš	lasni	lasni	koles	koles
	hišam	hišam	lasni	lasni	kolesim	kolesim
	hiši	hiši	lasni	lasni	kolesi	kolesi
	hišah	hišam	lasni	lasni	kolesima	kolesih
	hišama	hišima	lasima	lasima	kolesima	kolesima

24. C V učbeniku natisnjeno narečno besedilo, ki je najbližje tvojemu krajevnemu govoru, »prevedi« v zborni jezik:

FUNKCIJSKE ZVRSTI

SPLOŠNO

25. B a) Kakšen je namen sporočanja v naslednjih dveh besedilih?

V Piku zmanjkalo elektrike

Maribor, 23. januarja — Danes dopoldne je prišlo do okvare na električnem transformatorju v tovarni perila in konfekcije Pik v Mariboru. Zaradi tega so ostali proizvodni obrati brez elektrike in kurjave. Delavci dopoldanske izmene so morali prekiniti delo in oditi domov, prav tako ni delala popoldanska izmena.
(Delo, 24. januarja 1981)

Obvestilo

Obveščamo občane kopske občine, da bo redna krvodajalska akcija v ponedeljek, 12. januarja 1981. Odvzem krvi bo na transfuzijski postaji v Izoli od 7h do 14h.

(Radio Koper — Capodistria)

- b) Kakšen pa je namen sporočanja v pesmi Kajetana Koviča Labrador? Ali je sporočilo opis resničnega severnoameriškega polotoka Labradorja ali izraz pesnikovega notranjega duhovnega stanja in občutja?

Belo je šumenje rek
v mračnih tajgah Labradorja.
Daleč je megleni breg.
Vmes so hribi. Vmes so morja.

Je samoten borov gozd.
Je neskončni dih prostorja.
Je dišeča smolna skorja.
Je rdeči, zreli grozd.

Je zelena luč cipres,
razprostrta do obzorja.
So požari južnih zvezd.
In so hribi. In so morja.

Kajetan Kovič nas opozarja na naravo-
likost, ki vlada v delih Kanadi,
opisuje naravne pojave, ki si jih
sami nasmikajo v mislih, vendar
je to sporočilo izraz pesnikovega notranjega
duhovnega stanja in občutja. Morda
občuti, da Kajetan Kovič sploh ni bil
na severnoameriškem polotoku Labrador,
več je samo nekaj besed, kar
občuti o svoji duši.

Katere jezikovne prvine in njihove povezave v pesmi Labrador zbuja tvojo pozornost in jih doživljaš kot izjemne, drugačne od izraznih sredstev neumetnostnih sporočil?

Belo je rumena reka - v tej vsotici je ukrasni piclevnik (belo rumena) asonanca (belo-rumena-reka) in uracijski tajgah Labradorja - v tej vsotici je ukrasni piclevnik (uracijski tajgah) in asonanca (uracijski-tajgah-Labradorja). Daleč je meglen breg - v tej vsotici je ukrasni piclevnik (meglen breg) in aliteracija (daleč-meglen) asonanca (meglen-breg). Vnes so hibi. Vnes so moja - v tej vsotici je asonanca (so-moja) in aliteracija (vnes-moja) je namoten borov gozd - v tej vsotici je asonanca (namoten-borov-gozd) in ukrasni piclevnik (namoten borov gozd). Je neskončni del protaja - v tej vsotici je aliteracija (neskončni-protaja) in asonanca (neskončni-protaja). Je divša omolna kora - asonanca (divša-omolna-kora) in (omolna-kora). Je ledi reliquiel - asonanca (ledi-reliquiel) ukrasni piclevnik (ledi-reliquiel). V tej kitici nastopa tudi oklepajna tuča, jeledna hiša črna - ukrasni piclevnik (jeledna hiša) aliteracija (jeledna-hiša) razpustita do obvoja - v tej vsotici je asonanca (razpustita do obvoja). So pokani južni med - v tej vsotici je aliteracija (pokani-južni) ukrasni piclevnik (pokani med). Tu so hibi. Tu so moja - v tej vsotici je asonanca (so-moja).

27. C Sistematično začni urejati mapo, v kateri boš imel zbrane primere funkcijskih zvrsti in podzvrsti (besedila s podčrtanimi tipičnimi prvimi).

PRAKTIČNO SPORAZUMEVALNI JEZIK

28. B V enciklopediji ali kakem drugem priročniku se seznani z značilnostmi severnoameriškega polotoka Labradorja. Oblikuj primerno praktično sporazumevalno besedilo (npr. kot odgovor prijatelju, če bi te vprašal, kaj veš o Labradorju).

29. B Poišči besedne oblike, ki se v praktično sporazumevalnem jeziku uporabljajo namesto naslednjih izrazov:

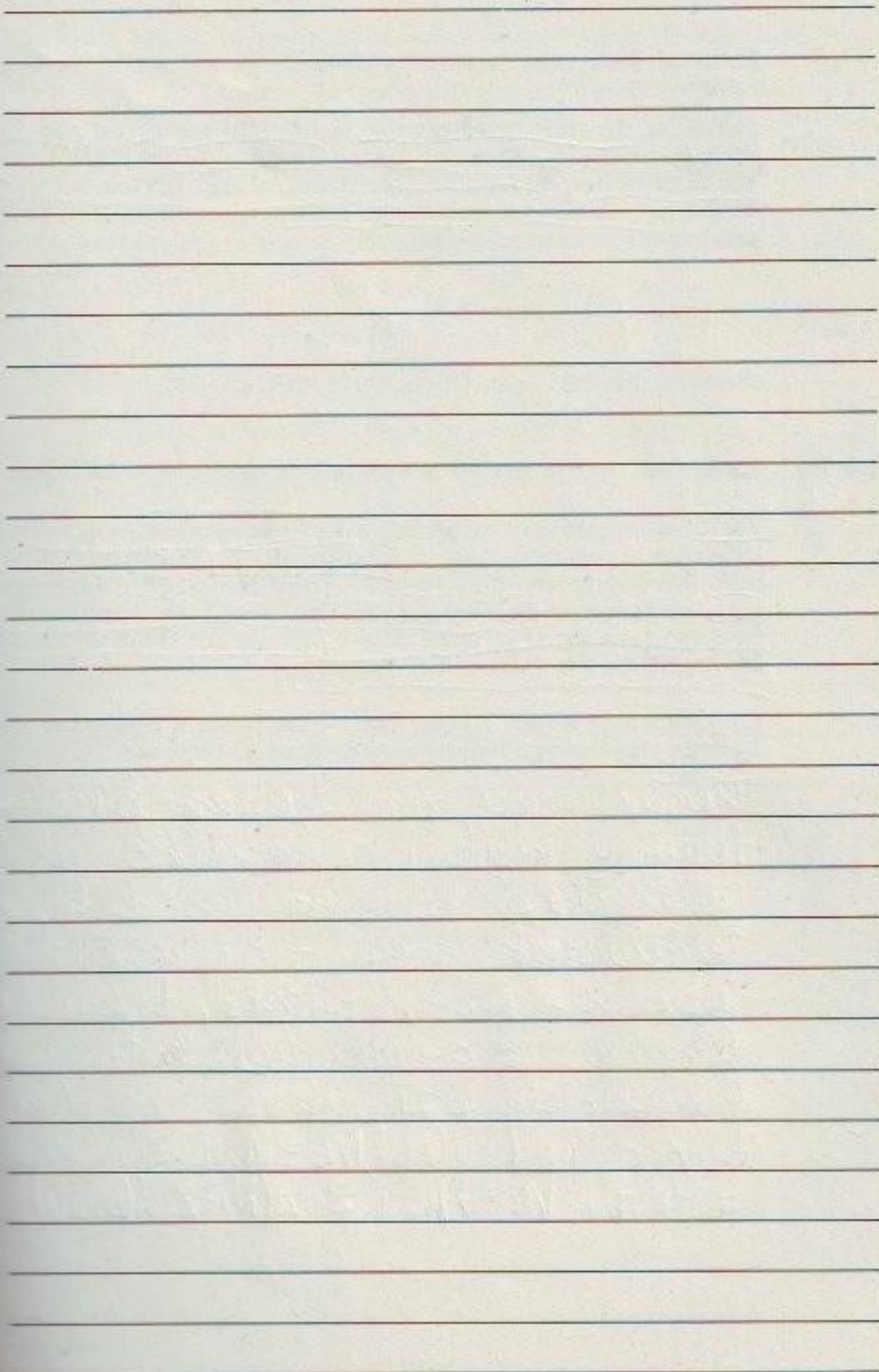
Aleksander —
Združene države Amerike —
člani olimpijske reprezentance —
delavci podjetja Novoles —
postaja ljudske milice —
žena Jureta Bajca —
temeljna organizacija združenega dela —
avto zastava 101 —
avto renault 4 —
generalni direktor —
natrijev klorid —
slovenski jezik —
mati —
poklicni voznik motornih vozil —

30. B Oblikuj vabilo za sestanek članov šolskega športnega društva.

31. B Oblikuj opozorilne napise (za kupce v trgovini):

- o neužitnosti limoninega olupka,
- o prepovedi otipavanja sadja,
- o možnosti kupovanja s potrošniškim posojilom.

32. B Oblikuj obvestilo o akciji čiščenja okolja v svoji krajevni skupnosti, ki jo pripravlja občinska zveza za varstvo okolja.

33. B

Podčrtaj strokovne izraze v definiciji merske enote za prostorninski pretok:

Enota za prostorninski pretok je kubični meter na sekundo (znak m^3/s ali $\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$). Kubični meter na sekundo je izpeljana enota S . Kubični meter na sekundo je prostorninski pretok homogene tekočine s prostornino 1 kubičnega metra, ki enakomerno preteče skozi opazovani prerez v 1 sekundi.

$$1 \text{ m}^3/\text{s} = \frac{1 \text{ m}^3}{1 \text{ s}}$$

(Seznam merskih enot, Obrtnik 11, 1980, str. 25)

34. B

Katere so tipične prvine znanstvenega jezika v naslednjem besedilu:

Feriti so keramični materiali s ferimagnetnimi lastnostmi. Iz njih izdelujemo sestavne dele za kratkovalovno in ultravalovno elektroniko. Med najpomembnejše ferite uvrščamo ferite s spinelno strukturo in formulo $\text{M}_x\text{Fe}_{3-x}\text{O}_4$. Po lastnostih in uporabnosti ločimo dva osnovna tipa, in sicer $\text{Me} = \text{Mn}$ in Zn (*Mn — Zn feriti*) in $\text{Me} = \text{Ni}$ in Zn (*Ni — Zn feriti*).

(M. Lempel, D. Kolar: Razvoj Mn — Zn ferita z izboljšano storilnostjo, Vestnik slovenskega kemijskega društva 3, 1980, str. 289)

Tipične prvine znanstvenega jezika so: feriti, keramični materiali, izdelujemo, sestavne dele, kratkovalovno, ultravalovno, elektroniko, najpomembnejše, uvrščamo, spinelna struktura, formula, $\text{M}_x\text{Fe}_{3-x}\text{O}_4$, ločimo, dva osnovna tipa, in sicer, $\text{Me} = \text{Mn}$ in Zn (*Mn — Zn feriti*) in $\text{Me} = \text{Ni}$ in Zn (*Ni — Zn feriti*).

35. B

V katero podzvrst strokovno-znanstvenega jezika spada naslednje besedilo? Utemelji odgovor.

Tisa ljubi senco, je ambrofilna vrsta in zato verjetno nikoli ni tvorila večjih samostojnih gozdov, sestojev ali družb, temveč je vegetirala — kot še danes — le v spodnji drevesni plasti v manjših skupinah ali celo posamič. Številni predmeti, izdelani iz tisovega trpežnega in elastičnega lesa, nam dokazujejo, da je bilo drevo v prejšnjih stoletjih v Srednji Evropi mnogo bolj razširjeno, kot je danes.

(V. Petkovšek: Stare tise in problem njihove starosti, Proteus 3, 1980, str. 91)

To besedilo spada k strokovno-znanstvenemu jeziku, ki opisuje lastnosti tise, ki je ambrofilna vrsta, ki raste v spodnji drevesni plasti v manjših skupinah ali celo posamič. Številni predmeti, izdelani iz tisovega trpežnega in elastičnega lesa, nam dokazujejo, da je bilo drevo v prejšnjih stoletjih v Srednji Evropi mnogo bolj razširjeno, kot je danes.

36. C Skušaj oblikovati naslednja navodila. Pomagaj si s strokovnimi priročniki ali revijami:

a) NAVODILO ZA KRPANJE ZRAČNICE

b) NAVODILO ZA PRESAJANJE LONČNIC

c) NAVODILO ZA UPORABO GRAMOFONA

37. B Podčrtaj publicizme in razloži, v čem je njihova tipičnost.

NEENOTNI PROIZVAJALCI AVTOMOBILOV

Slovenska industrija avtomobilov in motorjev je že dalj časa v za-
gati. Denarni in proizvodni. Vse preveč so posamezne tovarne
(TAM, IMV, Tomos in Cimos) načrtovale svojo rast, zaprto samo
v ogrado okoli svojih proizvodnih dvoran in vodstvenih pisarn. Na
dlani je, da ta industrija ne bo nikoli zaplula v mirne in donosne
vode, če ne bodo njeni vodstveni možje sedli skupaj za zeleno mizo
in razvoj in proizvodnjo četverice načrtovali skupno in enotno.

(Delo, 19. januarja 1981, str. 1)

38. B Napiši s sredstvi publicističnega jezika (kakor da pišeš za časopis ali krajevno radijsko postajo) poročilo o aktualnem kulturnem (gospodarskem, športnem ...) dogodku v svoji krajevni skupnosti. Sestavi primeren naslov in podnaslov.

Lined writing area with 25 horizontal lines.

40. C Pripravite časopis (npr. stenski) svoje oddelčne skupnosti. Dogovorite se, o čem bo kdo pisal. Uporabite čim več zvrsti publicističnih besedil. Oblikujte ustrezne publicistične naslove in podnaslove. Če imate šolsko radio, lahko pripravite tudi radijsko oddajo.

UMETNOSTNI JEZIK

41. B Čeprav je v obeh naslednjih besedilih predmet ubeseditve navidez enak (ptica brinovka), so v resnici namen, vloga izraznih sredstev in vsebina njunih sporočil zelo različni. Najprej ju preberi in ugotovi temeljne značilnosti obeh besedil:

BRINOVKA (*Turdus pilaris* L.)

Sinonimi: brinjevka, smolnica, branjug, borovnjak, brinovi drozg, velika brinovka.

25,5 cm. Hrbet, peruti in rep so kostanjevo rjavi, glava do hrbta in trtica pa sta sivi. Na glavi ima temne lise, nad očesom rahlo, svetlejšo prgo. Grlo in prsi so rumeno rjavi s temnejšimi lisami, trebuh belkast. Od naših predstavnikov rodu drozgov ima edina sivo glavo in trtico. Spodnja stran je lisasta, rep vpadljivo temen. Zadržuje se na obronkih listnatih, mešanih, borovih in brezovih gozdov ter v tundrah severa. Hrani se z žuželkami, polžki, s črvi, z jagodami. Gnezdi navadno družno v gozdnih obronkih, gozdnih jasah, zlasti na brezah, priložnostno v senenih kopicah in zgradbah, nad gozdno mejo pa kar na tleh. Gnezdo je podobno gnezdu črnega kosa; znese 4 do 5 28×21 mm velikih jajc, ki so čisto podobna kosovim, le da so delno gosteje lisasta. Pri nas je reden preletnik, od leta 1975 naprej tudi redno gnezdi.

(Janez Gregori, Ivan Krečič: Naši ptiči, Ljubljana 1979, str. 263)

BALADA

V jesenski tihi čas
prileti brinjevka
na Kras.

Na polju
že nikogar več ni,
le ona
preko gmajne
leti.
In samo lovec
ji sledi . . .

Strel v tišino;
droben curek krvi;
brinjevka
obleži, obleži.

(Srečko Kosovel)

42. A

V katero funkcijsko zvrst spada prvo besedilo Brinovka (Túrdus piláris L.)? Utemelji odgovor z razčlenitvijo besedila.

Besedilo Brinovka (Túrdus piláris L.) spada v otrokarni jezik. Besedilo je opisno in uvaja temeljne vpr. razsežnosti, imena na primerne do anopomenske, pa tudi opisovanje življenjskih navad in podobnih stvari na anopomenske. Na koncu omajicami avtor, knjiga, nadaljnji stiki, da je besedilo delo iz otrokarnе knjige.

4. B

Skušaj čim bolj natančno razčleniti umetnostno ureditev jezikovnega gradiva v pesmi Balada. Opiši izrazna sredstva, s katerimi je Srečko Kosovel ustvaril samo za to pesniško sporočilo značilno oblikovanost besedila. Zlasti bodi pozoren na tiste oblikovne prvine, ki delajo besedilo večplastno (skladenjski vzorci, spremenjeni besedni red, urejenost samoglasnikov, tropi).

Ta pesem je primer umetnostnega besedila, saj vsebuje veliko v prvi kitici (čas, ki-
njuba, kraj), besedilo je fikcionalno, dogaja se
nekje na kraju, v dolgačnem kraju Srečko
Kosovel opisuje okolje kakor da je na kraju
jzani, not tih in pust, brez žive duše,
nareni ptice brinovke, ki si utirajo pot
skoti puščobe, vendar ptice brinovke
opazi lovec, lovec jo ustrelj, kraj je
pa se bolj svet kot mes, Pesnika meso-
na puščoba, dolga, goli kraj, faliko
in pa to pesem razlagamo tudi
na podoben poudarjenega počutja. Verjetno
se počuti osamljenega, v kateri

temni, hladni, prašni, dolga mišica
na oči kaže krajšati čas s pisanim
te pesmi. Mogoče se je potožil v takem
izolirano pisanje tudi zaradi utrujenosti
koleno, nekakšnje distonije, pretokih določil

44. C

Ugotovi vrste metafor v pesmi Večerna pravljica Gregorja Strniše.

Drevesa odpro debela s suhim pokom / in temna srca, ki so skrita
v njih, / pričnejo biti z glasom daljnih bobnov. / Od žolte lune siv
lišaj visi.

Tedaj se dvignejo veliki kamni, / na tenkih nogah hodijo okrog, /
kakor orjaški sivi pajki, / in grizejo mehke obraze gob.

Na drugi strani gozda, v temni hiši, / v globokih, nizkih jamah svo-
jih sob, / spiyo ljudje, kot dolge, sive miši. / Velike mačke sanj se
igrajo z njimi.

(Npr.: drevesa odpro debela = posebitev
s suhim pokom = sinestezija itd.)

Drevesa odpro debela = posebitev
temna srca = ukrasni pihalci
daljnih bobnov = ukrasni pihalci
lema - ukrasni p., sivi lišaj = uk. pihalci
dvignejo se veliki kamni = posebitev
na tenkih nogah hodijo okrog = posebitev
kakor orjaški sivi pajki = pihalci, kraljice
uk. pihalci, sive miši = pihalci

45. C Kako doživljaš vsebino Strniševe pesmi? Kakšni notranji pomeni se ti razkrivajo skozi urejenost njenega izrazja?

46. B Izpiši iz naslednjih pesmi besede in oblike, ki jih danes čutimo kot zastarele ali zastarevajoče:

Valentin Vodnik: Zadovoljni Kranjec

France Prešeren: Turjaška Rozamunda

Anton Aškerc: Mejnik

47. B

Nadomesti sinekdohe v naslednjih povedih z navadnimi izrazi:

Solza se ji je zalesketala v očeh.

Začela se jfokati

Doma jo je čakalo pet lačnih ust.

Doma jo je čakalo pet lačnih ust.

Tisočkrat sem ti že rekla.

Večkrat sem ti že rekla

Njegova močna roka nas varuje.

Njegova moč nas varuje

Beseda ji je zamrla na ustnah.

Ni odgovorila

Za deveto goro je živela uboga deklica.

Palč od maa je živela uboga deklica.

(S. Trdina: Besedna umetnost II)

2C

Zapiši vsaj pet povedi, v katerih boš uporabil pogosto rabljene metonimije iz vsakdanjega življenja.

(Npr. Posodi mi Prešerna.)

Taj mi je en avtor, ta ma
pot v hlevu ma dvojset ovon.
Mladot je novot, ljubee je boleee,
Fahovi so pogoreli čisto do
tal. Kitajce bo prepavil ma ma Kitaj-
ceem živitvi je ee uikfandto. Slaško-
pja je ma taajma. Dni so si ma
olen.

49. B

Opiši način, s katerim je dosegel Evgen Jurič v šaljivi zgodbi O sočnosti jezika značilno stilizacijo (slogovno prilagajanje besedila posebnemu učinku) pogovora:

Velikokrat se zelo ujezim, ko kje preberem, da slovenščina ni lep in bogat jezik, posebno zaradi tega, ker take oslarije navadno povedo tisti, ki slovensko ne znajo.

Trdim, da je naš jezik zelo lep in bogat, le preprostim ljudem, ki ga še niso pozabili, je treba prisluhniti.

Pretekli teden sem bil na trgu in tam sem videl, kako je neki Bruc stopil izza stojnice in ročno pritisnil po gobcu meščana, ki je preveč otipaval in grajal njegovo robo. Seveda je k pretepačema koj pristopil miličnik, oba pa sta brž poskrbela tudi za številne priče, ki so, vsaka po svoje, opisovale ta dogodek.

»Dobro sta se drenjala,« je dejal prvi, ki je pričal.

»Še vaše podatke bi potreboval,« je dejal miličnik.

»Jože Žnidaršič, šofer mestnega avtobusa.«

»Tisti v modni srajci in bermuda hlačah je vzel mero tistemu v halji,« je dogodek opisal drugi in dodal, da je po poklicu krojač.

»Hja,« je dejal tretji, »zdi se mi, da so obema popustile zavore...«

»Po poklicu sem šofer,« je dodal.

»Stolkel ga je kot zrezek. Saj vidite, da je od tega še zdaj ves poparjen,« je povedal četrti.

Ta je bil kuhar.

Naslednji je dejal, da ni nič hudega, če kdo komu kakšno »prišvasa«. »Varilec sem,« je pojasnil.

»Z enim udarcem mu je poskobljal kožo z nosa,« je povedal mizar.

»To je bil mat v treh potezah,« je dejal šahist.

»Res lepa postrežba,« je dejala natakariča.

»Na suho ga je obril,« je izjavil brivec.

»Oba brez kondicije in še nečisti udarci,« je dejal profesor telovadbe.

»Lepo sta odigrala svoji vlogi,« je dejal igralec.

»Samoupravna izmenjava mnenj in stališč,« se je posmehnil funkcionar.

»To še za en dan bolniške ne zadostuje,« je dejal zdravnik.

»Bila sta na napačni liniji,« je povedala telefonistka.

Še so govorili in ubogi miličnik si je še dolgo zapisoval.

Potem je jezno pogledal pretepača in jima dejal:

»No, vama je zdaj jasno, kaj vse sta storila? Ali sta slišala, kaj vse sta zagrešila? In koliko dela sta mi naložila zaradi ene na gobec! Najraje bi vaju še jaz!«

»Kdo bo pa potem pisal?« sta ga vprašala.

Priče so se razšle, jaz pa sem miličnika preprosil, da mi je za nekaj trenutkov odstopil zapisnik. Z njim zdaj dokazujem, da je slovenščina res bogat jezik.

Ne verjamete? Ali hočete, da vam jih natipkam po nosu?

Evgen Jurič je v svoji zgodbi dosegel stilizacijo jezika s pomarjanjem besed

O delu se nisi pogovarjala. Nisim pisatelj
je svoje raznolikosti dosegel
posebno bogat jezikovni učinek, kot pri
zgodba je vsaka pica, ki je opremljena
dogodek opisa v besedni, ki so i
konacilni so otroka govoreca. Če
mestitelj je uporabil bar trikrat različnih
pica za otroka, a tene je dosegel velikim
postrost

50. C

Nadrobno razčleni zaključna odstavka Kosmačeve novele Tantadruj.

Župniki so se vrnili v zlato sobo z zlato lučjo in zlato toploto. In ko je kuharica prinesla steklenico zlatega, zavretega vina, dišečega po cimetu in nageljnovih žbicah, so se spet nasmehnili. Nalili so si kozarce, si pogreli prste, usta in želodce. Zlomili so vsak svoj kos temno zlate pogače in zmleli košček blede zlate sredice. Potem pa so se spet s temeni naslonili na steno, zaprli oči in odprli usta ter zapeli s polnimi, temno zlatimi baritoni:

»Oo-ooo ... Oo-ooo ...«

In medtem ko so župniki peli v zlati sobi in so v zakajenih gostilnah pili in hrumeli kmetje in bajtarji, trgovci in obrtniki, hlapci in dekleta, prekupčevalci in mešetarji, mladi in stari, so že daleč tam zunaj, vsak po svoji prazni dolini, šli štirje norci. Zmrzla zemlja jim je zvenela pod nogami in mrzel mesec jim je svetil z neba, zakaj zimsko nebo je bilo jasno in jutro še daleč ...

(C. Kosmač: Tantadruj, Ljubljana 1964, str. 225)

a) Opiši razvidna izrazna sredstva in njihovo urejenost.

V pravi delu se pisatelj izraža pre-
svoj je okrasnimi pikeviki, ravnike
pikarje in huci pripravkih, delnih ljudi
ose opicije mecano npr. zlata luč,

alatično. Temu alata pogosto uporabljamo
v mestih - alata talca. Na drugi strani
pa piskanje ne pušča ljudi kmalu. Pogosto
obstojijo, kot vankne pisanice in vankne
gotilni, kjer nekateri porabljajo polve
drago cenjene denar, terko pradučen, majhni, krone
piskanje kot temo in vankne krog, tanko
obiskovalce pa kot vankne ljudi.

- b) Kakšno je pomensko razmerje med izpostavljenimi izraznimi sredstvi
prvega in drugega odstavka?

Med ostalimi izraznimi sredstvi so v
prvem delu odstopno vrednoteno, nekatero
obiskovalca piskit uporabljajo pogosto
ukramne piskavice (plati), ne običajne
opisuje kot vankne sled. V drugem
odstavku pa piskit, krog in piskit
pa opisuje vankne, vankne
piskit.

c) Kako doživljaš vsebino odlomka, njegovo pomensko večplastnost?

V prvem delu pisatelj prikazuje kako
vsebuje različne vrste umov, po najprej
možnostih in oboje na svoj občini
obstoje, vendar pogosto pisatelj uporablja
svoje umovne vidike da bi bogatila
V drugem delu pa pismo, kako v
mehi neveljavi ker nekoga krepi voljo
in pijejo navadni, preprosti ljudje, obtoke.
Videti tam in ostane, v krčmi so na
nekako varadi vipele.

51. C

Skušaj oblikovati kratko šaljivo dramsko besedilo s snovjo iz vsakdanjega življenja (npr. iz šole, družine, iz družbe vrstnikov...).

Ženej: Sem bus folk, če ste, se celo očunost vas
vsem.

Syela (vareha): Če pa mišči da ova saj misl
od kosa tu, na blonci. Zakaj ratab deraj.

Ženej (vredno in hitri): Ja, čuj novo platit imam
od Guno and kosa, ful je dolna.

Emwin (kot pibito): Ja, dej neki no v Jani sam
hval, da ga se dva meseca se budi
indali peve una problemu v drogo, saj
kako jib obuzjem ful oho best no.

Ženej (pibitj bliskovito kot Ahil): Čuj polha
ne mi o takimi, na tu ga misl, v

madonum Always fresh, miolin, da je
to njihov najbolji album.

Matej (na oboro): Ne želi mi o temi Gausi
tebali čat, či hi bil ti malo bolj ra-
vedere Sloener, hi si kural kuziti
Lairbacha ali pa Ministry, žund to A
Very knible thing to taste, možka so.

Katja (republicano jezujin): "Faj" žung
lejo te prošim, porzali mi to
CD ploščo, da bom unda kaj
pa postlyat, ko bom čitila hler,
braz glashe to dubamorus.

Jurej (aaskibljun, gleska pa tleh, kaj je na
remlji): Zakaj pa ti čitio hler?

Katja (dubamorus): Kaj ne ves da fcdam
konis, nato pa usaanv se čititi
hler.

Robi (radoredur): Ja koliko komadov pa
to potem na tej novi plošči?

Jurej: Ehi, samo sedem.

Robi: Samo sedem, oh Gausi so tako
trivialni, greun jaz rajši domov, da
mati ho to skrbah kame.

Jurej: Kaj piteun ote pisali tehnika,
danes uiseun utegnil pa'th raj vejo,
redaly nemu se iz olaloun puzeljish
iz spulfauc, otec-kacov sem čil.

Matej: Ja omo pisali. Travol namu je dal

tako tieka operācija, da slup podro,
saru īvīngal mus pos tako, kot
se nikoli. Oh, ja, glado mus doliki
maroj.

Jenuj (atēkubhino): Ojof, koliko oem pisat?
Matej: -2

Jenuj (si pūli lase): Jof, padom, kaj vaj
bedaj, Sicev pa, du ma jē tē pal tri
grem jōz rajni domov. De grem
bioloģis uēt, radis.

Vri ostali (smev glami) Adijō.

JEZIKOVNE RAVNINE

1. A Napiši imena večjih enot (poglavij), na katere je razdeljeno obravnavanje slovenskega jezika v jezikovnih vadnicah Franceta Žagarja:

Npr.: skladnja . . .

2. B a) Razvrsti imena poglavij tako, da bo iz preglednice razvidno, katero ravnino jezikovne zgradbe preučujejo:

JEZIKOVNA RAVNINA	POGLAVJA SLOVNICE (JEZIKOVNIH VADNIC), KI JO PROUČUJEJO

- b) Napiši imena poglavij, ki ne obravnavajo jezikovnega sestava:

Npr.: socialne zvrsti . . .

- c) Kaj preučujejo ta poglavja?

3. B Razčleni poved glede na urejeno delitev znamenj na jezikovne ravnine:
Pernjakovi so dobili pravdo.

a) **Besedoslovna ravnina**

Določi slovarske enote v povedi:

BESEDA	BESEDNA VRSTA	POMEN

b) **Skladenjska ravnina**

Ponazori stavčno zgradbo povedi:

c) **Oblikoslovna ravnina**

Določi oblike besed v povedi (napravi oblikoslovno razčlenbo besed):

Pernjakovi _____

so

dobili _____

pravdo _____

č) **Glasoslovna ravnina**

Razvrsti glasove, iz katerih so narejene besede v povedi, na samoglasnike in soglasnike, te pa razdeli na zveneče in nezvенеče. Zveneče podčrtaj.

SAMOGLASNIKI: _____

SOGLASNIKI: _____

Določi razmerje med vidno-pisnim in govorno-slušnim prenosom besede.

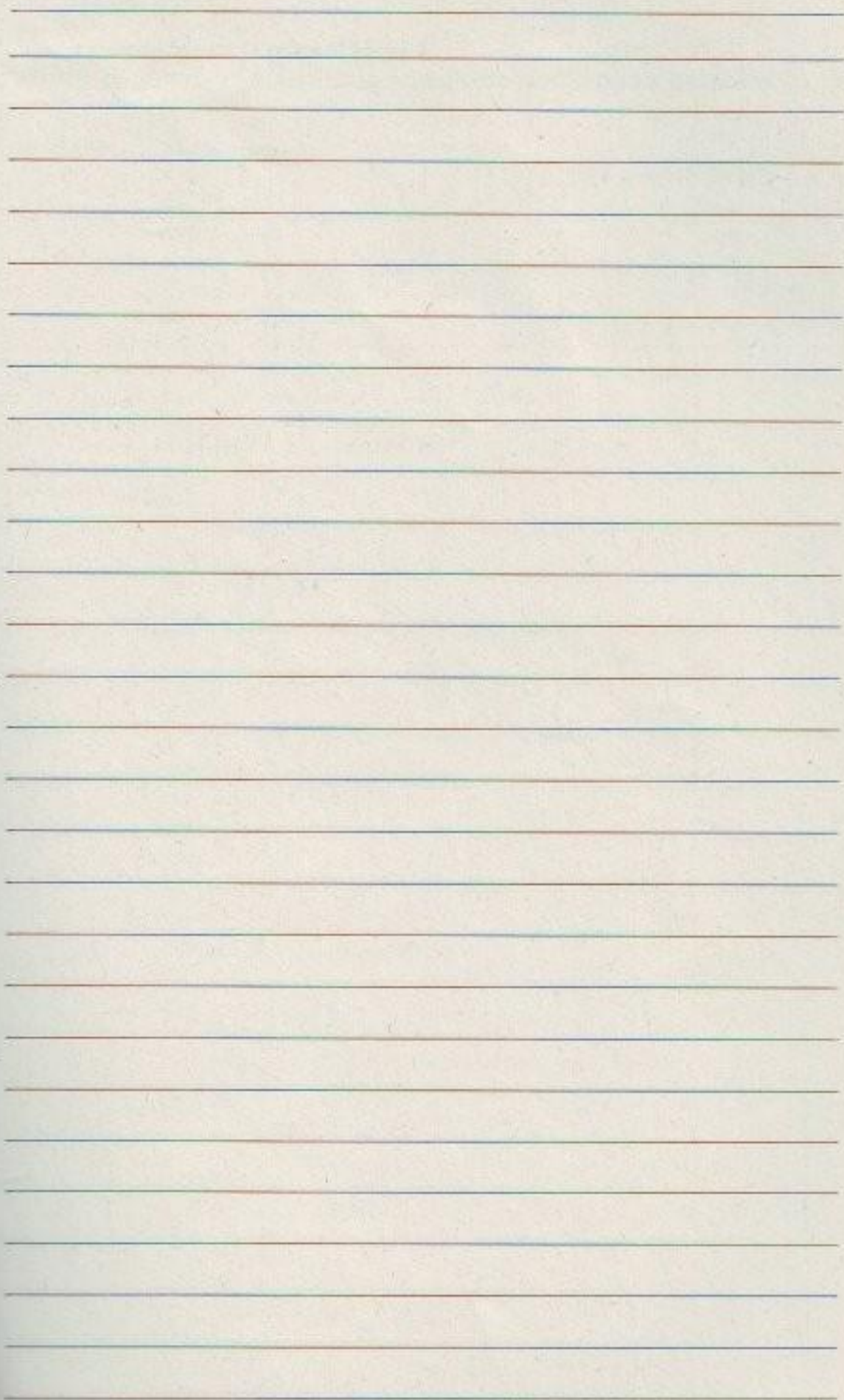
PRENOSNIK	Č R K E : IZGOVORNA VREDNOST ČRK																							
VIDNO-PISNI (zapis glasov)	P	E	R	N	J	A	K	O	V	I	S	O	D	O	B	I	L	I	P	R	A	V	D	O
GOVORNO-SLUŠNI (Izgovorna vrednost črke)																								

Določi besedni naglas: Pernjakovi so dobili pravdo.

4. C

Razčleni poved

Gore okrog Jamnice so mirno in motno štrlele pod prazno nebo glede na urejeno delitev znamenj na jezikovne ravnine. Zgleduj se po razčlembi v učbeniku in v vaji 3. B.

5. B Na katere prenosniške posebnosti slovenske pisave moramo biti pozorni pri branju povedi:

Tone je molčal in je gledal predse.
Obšlo jo je nekaj neizmerno lepega in sladkega in zajokala bi od sreče.

(I. Cankar: Na klancu)

BESEDOSLOVJE

1. A Podčrtaj besede, ki bi jih lahko rabil v knjižnem (zbornem) slogovno nezaznamovanem besedilu:

piti — luckati; punca — dekle; dobro — fino; plača — osebni dohodek, hraniti — varčevati — šparati — štediti; glasba — muzika; gledališče — teater; tepih — preproga; petičen — bogat; lesteneč — luster; blaznež — norec — duševni bolnik — bebec; miličnik — policaj — kifeljč.

2. A a) Pripiši k slogovno nezaznamovanim besedam slogovno zaznamovane:

glava — *brca*
fant — *poln*
jokati — *kuveriti*
umreti — *zaspavati, kumiti*
lep — *čkan*
umazan — *voran*

- b) Slogovno zaznamovane besede uporabi v povedih:

*Ima potlačeno brca. Poln je nič ne dela.
Zakaj se umiriš? Jaj, kako čkan pulover.
Kako voran blečel imas.*

3. B Določi pomen besed
domovina, macesen, avtomobil, ledenik.

Npr.: gora — predstava visoke vzpetine zemeljskega površja
(Svoje rešitve primerjaj s pomenskimi razlagami v Slovarju slovenskega knjižnega jezika I—III.)

4. C Določi pomen besed
risati, molčati, nositi, naučiti se, smejati se.
Npr.: pisati — predstava risanja črk ali števil s svinčnikom, pere-
som ali kredo na gladki površini

5. C Določi pomen besed
ah, joj, hej.
Npr.: oh — razmerje čustvene prizadetosti, zaskrbljenosti, začude-
nja . . .

6. B Napiši:
a) deset besed, ki označujejo obstoječo predmetnost —

- b) deset besed, ki označujejo izmišljeno predmetnost —

c) pet besed, ki izražajo čustvena razmerja do predmetnosti —

7. B

Podčrtaj večpomenke:

mesec, osem, most, zemlja, glava, vodik, pa, ph.

8. B

Določi osnovni pomen in prenesene ali zamenjane pomene besed luč, lisica, levica, cveteti, spati.

Npr.: kmet

OSNOVNI POMEN — kdor ima zemljo in jo obdeluje ter se s tem preživlja (Oče, ded in praded — vsi so bili kmetje.)

DRUGI POMEN:

- a) neroden, neuglajen človek (Moj mož je tak kmet!),
- b) *v mn. s predlogom* podeželje (Babica je doma s kmetov.),
- c) šahovska figura (Spet bom moral žrtvovati kmeta.),

9. B

Poskušaj ugotoviti vse možne pomene naslednjih enakozvočnic:

plaža — obala, trivalna sušitev

prst — ročica, del telesa

jurček — gola, človek z umiranim, tiščak, ročica človek

10. B

Pripiši k naslednjim besedam ustrezne sopomenke:

veseloigra — komedija

pameten — bistev

hiter — hit

veselje — radost

premožen — bogat

kakovost — kvaliteta

sestav — sestava, delna

obzorje — obzor

skladnja — skladba

zemljepis — geografija

kompjuter — računalnik

materija — snov

element — delovni del

mitraljez — puška

ekspedicija — odkrivanje

11. B

Pripiši k naslednjim besedam ustrezne protipomenke:

topel — hladno

rojstvo — smrt

krivica — pravica

noč — dan

prijatelj — sovražnik

začetek — konec

dobro — slabo

zmaga — poraz

končen — neoten

zadnji — prvi

mir — vojna

oster — top

velik — majhen

daleč — bližina

domovina — tujina

strah — pogum

laž — resnica

reven — bogat

12. B

Napiši nadpomenko naslednjim besednim skupinam:

človek
kit
konj
ipd.

hidrotični organizem
živali

kit
vrana
osa
ipd.

živali

pika
vejica
dvopičje
ipd.

ločilo

kocka
kvader
valj
ipd.

geometrijski pojmi

hruška
jablana
češnja
ipd.

sadje drevo

želodec
jetra
črevesje
ipd.

deli telesa

13. B Napiši vsaj po pet besed, ki spadajo k naslednjim nadpomenkam:

plazilci — _____

brenkala — _____

pokrivala — _____

14. B Napiši po šest besed, ki označujejo:

osebe — _____

stvari — _____

živali — _____

rastline — _____

pojme — _____

lastnosti — _____

dogajanja — _____

stanja — _____

dejanja — _____

okoliščine — _____

15. B Poišči člane besednih družin naslednjih besed:

delati

Levi mor-femi	Koren	Desni mor-femi
	del-	a-ti
	del	avca
	del	avstria
	del	avcu
	del	avcu
	del	avca
nar	del	iti
	delo	dojake

vesel

Levi mor-femi	Koren	Desni mor-femi
	vesel	o
	vesel	jak
	vesel	iti
po	vesel	iti
	vesel	elica
	vesel	dje

hrana

Levi mor-femi	Koren	Desni mor-femi
	hran-	a
	hran	ilnat
	hran	ilna
pre	hran	a
	hran	ilnik
pre	hran	iti
	hran	jeati
o	hran	iti

16. B Kaj pomenijo stalne besedne zveze v naslednjih povedih:

Knjiga je šla iz rok v roke.

Veliko lastnikov jo je imelo.

Ne vem, kam pes tace moli.

Navem, kaj mi naci

Tone hodi svoja pota.

Je drugacem

Srednja pot — najboljša pot.

Samopreina pot

Hišo je načel zob časa.

Hiša se stara

Z njegovim očetom ni dobro češenj zobati.

Njegov oče ni postar, dober.

Doma ne smem niti s prstom migniti.

Moram biti tiha

Le kaj imaš za bregom?

Kaj si misliš

17. B Kaj pomenijo naslednja rekla o nosu? Najprej jih uporabi kot del povedi, nato razloži pomen:

vtikati svoj nos v kaj; imeti dober nos; vihati nos; pobesiti nos; dobiti po nosu; voditi koga za nos; oditi z dolgim nosom; obrisati se pod nosom; iti za nosom.

Npr. vtikati svoj nos v kaj — Naša Meta v vsako stvar vtakne svoj nos. (Naša Meta se vmeša v vsako stvar.)

A series of horizontal lines for writing, consisting of 28 evenly spaced lines across the page.

18. C Pripisi besedne različice:

Ne glej kot tele v nova vrata!

Ne glej kot idiot!

Na vse pretege sva se trudila.

Na nso moč ma se trudi la

Televizor ni vreden počenega groša.

Televizor je brez vrednosti

19. B Zamenjaj pogovorne izraze v naslednjih reklih s knjižnimi:

Fant, drži gobec!

Fant molči

Ta hinavka mi gre na jetra.

Sovražim jo

Že spet si kupila mačka v žaklju.

Kupila si pepelnico

20. C Pripisi sopomenska rekla:

biti za luno — *biti malo čez les*

biti na konju — *dolnapisati*

kot listja in trave — *maliko*

ne tič ne miš — *nilca*

koga (kaj) imeti v želodcu — *tam se peti*

iz dima v ogenj — *ne delaja pod kap*

imeti ga pod kapo — *imeti ga v glavi*

iti v krtovo deželo — *prati*

pasji dnevi — *močma*

Npr.: biti za luno — biti malo čez les

21. C Poišči protipomenska rekla:

biti na konju : *biti na psu*

figa mož : *mož bošča*

zasukati rokave : *lepa ruka*

živeti na veliki nogi : *biti alben*

imeti smolo : *veca se je nasmejala*

držati obljubo : *izpolniti besed*

Npr.: biti na konju : biti na psu

25. B Podčrtaj tujke:
simpatija, tradicionalen, variete, imperij, imperializem, diskriminacija, kontinuiran, apetit, bombon.

26. C Napiši citatne besede, ki jih poznaš. Uporabi jih v povedih:

mea culpa, biti ali ne biti toje tu
apartanjé, l'art pour l'art

27. B K prevzetim besedam pripiši ustrezne domače sopomenke:

socialen — družba	kompozicija — zbiranje
ekonomski — gospodarstvo	struktura — organizacija
eksistenca — obstoj	personalen — osebni
farma — kmetija	univerzalen — vsestranski
redaktor — urednik	stil — način

28. B Z zemljevida Evrope izpiši deset poslovenjenih tujih lastnih imen (mest, rek, gorovij ipd.):

Neapelj, Velike Tine, Tevra, Sana, Budimpešta,
Bukarešta, Avstrija, Nemčija, Hrvaška

29. B a) Z zemljevida Severne in Južne Amerike izpiši deset zemljepisnih lastnih imen, ki jih zapisujemo po tujih pravopisnih pravilih:

Statno gorovje, Ko, L.A., Colorado, Nj. Mehiko,
Mexico, Chichago, Kan, Toronto, Kanada,
USA, Boston,

b) Tvoril iz njih pridevnike:

Los anagelški, Kolonadski, New Yorkski,
Chikagški, Bostonski, Kanaški, Mehikoški,
Torontski, Argentinski, Brasilski

30. B

Oblikuj krajši spis in ga pokrajinsko obarvaj z ustreznimi narečnimi izrazi. Naslov: NA OBISKU

Bil je lep poletar dan, Sonce je toplo sijalo, mištro je bilo vedno, zato smo se odločili da gremo na obisk k stricu Janu, ki se je pravokrajno volil v novo lino na obisknem ko le mimata, pa vse smo puzeli tja. Nekadje sem videl ujilno lino, ko je bila se brez smeta, vedaj pa je bila lepo poblehna. Stric se nam je zelo zavedel, kar karal nam je sone, se so mele lino polistrom, bili so mele sovelko obar, in mi je bilo vedno, zato smo gli na obisk tam naredili piknik, lepo smo se imeli do večera, so dobro smo jedli, dobro smo pili, ko je come kaslo smo se quodavili in odpravili domo.

31. B V povedih uporabi deset športnih žargonskih izrazov. Razloži jih s so-
pomenskimi knjižnimi izrazi:

32. B Napiši najmanj po tri izraze iz dijaškega žargona, ki označujejo:

- a) pretirano učenje —
- b) negativno oceno —

c) dati negativno oceno —

č) učitelja —

d) imeti srečo pri spraševanju —

33. C V katerih proznih in dramskih delih si zasledil dialektizme, žargonizme ali slengizme? Napiši imena avtorjev in del:

34. C Opiši posebnosti izrazja v sodobnem najstniškem slengu.

35. B Iz kemijskega učbenika izpiši pet enobesednih in pet večbesednih strokovnih izrazov:

36. B Prezete strokovne izraze zamenjaj z domačimi:

lingvist —
migracija —
sekrecija —
produkcija —

personifikacija —
metabolizem —
rezonanca —
levkociti —

37. B a) Iz prve strani časnika Delo izpiši najmanj deset besed, ki jih sam redko (ali nikoli ne) uporabljaš:

b) Poskušaj razložiti njihove pomene:

38. B a) Poišči v SSKJ gesla
luč, metla, kamnit, kvačkati.
Izpiši glave in zaglavja ter pisno razloži njihovo vsebino:

OBLIKOSLOVJE

1. A Napiši po pet enobesednih osebnih, zemljepisnih in stvarnih lastnih imen:

2. B Katere izmed spodnjih besed bi bilo treba pisati z veliko začetnico: Stane sever je bil odličen igralec. — Petletnemu mišču so grozili, da ga bo vzel divji mož. — Naš maček muki se boji sultana. — V Južni Ameriki živi veliko indijancev, dosti kreolov in belcev. — Naši vajeveci so pisali v list vaje. — Mojstranska vrata so nekaka vrata v triglavski svet. — S sinjim galebom so se pripeljali do otoka. — Vesela družba, sedeča pod lipo pri gostilni pod lipo, je prepevala zdravice in podoknice, nazadnje so zapeli tudi prešernovo zdravico. — Kdo je razbil spomenike na navju, kdo je bil tak vandal? — Po zmagi revolucije so postavili spomenik revoluciji. — Po vaseh ptujskega polja letos spet skačejo kurenti. — Vožnja od zidanega mostu do rogaške slatine je trajala slabi dve uri, do straže pri novem mestu pa dobri dve uri. — Vabimo vas, da se udeležite proslave v počastitev dneva republike; proslava bo v veliki dvorani cankarjevega doma, na njej pa bodo nastopili naši najboljši umetniki.

Koliko je teh besed? _____

3. B Kaj pomenijo naslednje besede kot lastna imena in kaj kot občna:

Mesec —	<u>mes luna</u>	mesec —	<u>30 dni</u>
Vipavec —	<u>vino</u>	vipavec —	<u>človek iz Vipave</u>
Röntgen —	<u>invaritah</u>	rentgen —	<u>rentgen</u>
Iskra —	<u>podjetje</u>	iskra —	<u>pojar</u>
Mercedes —	<u>me</u>	mercedes —	<u>avto</u>
Sultan —	<u>marjo</u>	sultan —	<u>marjo</u>

4. B Postavi spodnja imena v roditeljski in mestniški ter jih uporabi v povedih:

Npr.: Jože Dekleva — Jožeta Dekleve ni bilo tam. Zabava bo pri Jožetu Deklevi.

- Nova Gorica — Nove Gorice ni bilo,
V mardijem ni Novi Gorici
- Pavle Gazvoda — Paula Gazvoda ni bilo
ni Pavlu Gazvodu s maljuna
- Mimi Malenšek — Mime Malenškove ni bilo
Pri Mihlu Malenškovi ho nicanje
- Brod na Kolpi — Broda na Kolpi ni bilo,
ni Brodu na Kolpi ho otvoritev
- Jaka Avšič — Jake Avšič ni bilo,
ni Jaku Avšiču se je zgodilo
- Gozd Martuljek — Gozda Martuljek ni bilo,
Otvoritev ho pri Gozdu Martuljek
- Hotel Golf — Hotela Golf ni bilo
ni Hotelu Golf ho pramovanje

5. B

Postavi imena v roditeljski (s predlogom iz ali z/s) in jih uporabi v povedi.

Npr.:

Kočevje — Iz Kočevja se vrnem zvečer.

- Trbovlje — iz Trbovelj dobivamo penog
Je kotelj puhajo.
- Kotlje — S Trebnjega se vrača.
- Trebnje — Z Velenja je doma
- Velenje — Z Ivankega so dobili pomoč
- Jezersko — S Kozjanskega dobivamo l. kože.
- Kozje — S Kozjanskega dobivamo mleka
- Kozjansko — iz Grosupelj imamo satorc
- Grosuplje — iz Lašče grehno domač.
- Lašče — iz Zagorja imamo ...
- Zagorje — Z Jesenic pridemo v Celje.
- Jesenice —

Jezerško — Z jezrnkeja omo se napotih proti kuzim
 Dutovlje — je Dutovljinsko pusti
 Hrastovlje — he hrastovlj uramo prednike

6. A

Izpiši vsa lastna imena s prve strani časnika Delo ter jih razvrsti po skupinah:

OSEBNA	ZEMLJEPISNA	STVARNA
Janez	Ljubljana	delnica
Amorik	Kranj	drava
Trn	Jeslice	referendum
Žiglj	Bled	okrog
Parle	Belinaj	oljina
Čelik	Novo mesto	glasovanje
Clinton	Novo Gorica	putovila
Novak	Omurje	učitelj
Balasevič	Ptuj	poročila

7. B

Napiši pomembnejša zemljepisna in stvarna imena iz svojega okolja:

ZEMLJEPISNA	STVARNA
Celje	reka
Smirnova	g. stok
Stari grad	cesta
Mudinja	nebotičnik
Čelovec	kuža
Celovec	ort
Vojkova	preda
Ljubljana	ulica
Šušter	naselje

SKLADNJA

1. A S podčrtovanjem slovnično razčleni naslednje povedi:
Babica je včeraj obiskala dedka v Kliničnem centru. — Ivan, Meta in Boštjan te pričakujejo. — Zjutraj smo se spočiti napotili dalje. — Moj stari oče še zmeraj opravlja težka kmečka dela. — Prijateljsko ozračje med državama traja že trideset let. — V Portorožu in Novi Gorici so ob trinajsti uri namerili petindvajset stopinj Celzija. — Po poročilih raziskovalnega inštituta se je v nekaterih mestih tega območja precej razmahnila živilska industrija.
2. A Določi vrste prislovnih določil:
Juha močno vre. — Voda vre iz tal. — Med ljudmi vre. — Pred kratkim je bila tu. — Od zadovoljstva se mi je kar smejalo. — Grem k očetu. — Jabolko ne pade daleč od drevesa. — Zaradi iskrenosti sem ji zmeraj pripravljen vse oprostiti.
3. A Določi povedek:
Oče in stric sta bila partizana. — Ima se za velikega frajerja. — Postala sta si tuja. — Knjigo želim prebrati takoj. — Ponoči je nehalo deževati. — Ne delaj iz muhe slona. — Morali bomo začeti varčevati.
4. A Določi vrste prilastkov:
Tvoja sošolka Mateja mi je posodila Martina Krpana. — Rob krila imaš strgan. — Mesto ob morju je nastalo v tretjem stoletju našega štetja. — Hišo tam zadaj bodo porušili.
5. A Pretvori priredno zložene stavčne člene v podredno zložene in opiši, kako se je spremenil pomen:

Zjutraj imam najraje kruh in maslo.

Vas in hrib sta se kopala v jutranjem soncu.

Gledali smo goloba in streho.

6. A Pretvori podredno zložene stavčne člene v priredno zložene in opiši, kako se je spremenil pomen:

Z Matevžem sva se spet sprla.

Zares dobro zna pripraviti zrezek z gobami.

Stric mi je kupil učbenik s kaseto.

Sanjarila sem o fantu na drvečem motorju.

7. A Napiši pet povedi s priredno zloženim osebkom ali predmetom in pet povedi s podredno zloženimi stavčnimi členi:
-
-
-
-
-

8. B Katere med naslednjimi povedmi so enostavčne? Zakaj?

Planinci so se bali poti nazaj. Vso noč je snežilo. Zmrzovalo je in ledena burja je brila. Mimo njih je že drugič zgrmel snežni plaz. »Brrrrr,« je drgetajoče vzdihnil Tone, »zmrznil bom.« Ker so vsi molčali, je umolknil tudi on.

9. B Z risbo ponazori stavčno zgradbo naslednjih enostavnih povedi:
Andrej lovi ribe v potoku. Pomagata mu Igor in Mara. Otroci ne-
strpno čakajo na ulov. Končno se jim posreči.
10. B Z risbo ponazori stavčno zgradbo naslednjih enostavnih povedi:
Mladi so del razprave posvetili mladinskim delovnim akcijam. —
Gradnja dijaških in študentskih domov je bila v preteklem letu
zelo uspešna. — Marsikaj se je govorilo o novi študentski politiki.
11. B Ugotovi povedkova določila in povedkove prilastke:
Ne maram te gledati jeznega. — Mati je postala zamišljena. — Ja-
nez se je vrnil ves skrušen. — Bil je zelo potr. — Zaskrbljen je
hodil po sobi.
12. C Kateri povedkovi prilastki so oblikovno odvisni od osebka in kateri
od predmeta? Z risbo ponazori njihov položaj v stavčni zgradbi:
Zapustila me je bolnega. — Ljudje so se prestrašeni spogledovali.
— Imam ga za prijatelja. — Ano so mi opisovali kot razposajen-
ko. — Brigadirji so se premočeni vrnili v tabor.

13. C S stavčno analizo ugotovi, katere povedi so narejene na podlagi dvodelnega stavčnega vzorca:

V očeh se ji je zaiskrilo. — Že ves teden dežuje. — Prepevaš? —
Otrok je zajokal. — Otroku je šlo na jok. — Seveda. — Takoj pridem. — Ne me dražiti. — Hitro se je stemnilo. — Naglica ni dobra. Nak! — Oči so se ji zaiskrile.

14. C Skušaj s stališča skladske stilistike razložiti rabo enostavnih povedi v prvi kitici Aškerčeve balade *Mejnik*:

Sejem bil je živ. Prodal i on je Lahom
tam par volóv.
Zakasnil se je. V pozni temni noči
sam gre domov.

15. C V telegrafskem slogu oblikuj vabilo na šolsko razstavo. Potem isto sporočilo oblikuj tako, da boš uporabljal predvsem večstavčne povedi, narejene na podlagi prirednih ali podrednih stavčnih zvez.

Primerjaj obe besedili in razišči o njuni primernosti.

16. C Iz samih enostavnih povedi, narejenih na podlagi dvodelnih stavčnih vzorcev, oblikuj spis z naslovom:

Želim si opisati en sam dan, ničesar drugega kakor ta dan

(Max Frisch)

17. A Ob naslednji vaji ponovi stavo vejice v enostavni povedi:

Naši delegati so Janko Iztok Marjana in Peter. — Ne tja ne bom šel. — Majda moja sošolka je zelo delavna. — Pridi Boštjan. —

Vrnila se je v soboto 18. 5. 1979. — Tisti tvoj domišljavi črnolasi sosed mi ni niti malo všeč. — Počasna otožna stara melodija je napolnila sobo. — Jana Jana le kod si tako dolgo hodila? — Hitro hitro odidi k Marjeti! — Srečen presrečen sem!

18. B Med katerimi besedami v naslednjih enostavnih povedih obstaja prisojevalno razmerje:

Tu so fašisti pobili talce. — Letalo je hitro izginilo z obzorja. — Babica se odpravlja na trg. — Sošolka je bolna.

19. B Besede naslednjih besednih parov postavlja v podredna členska in prisojevalna razmerja. Grafično prikaži pomenske in oblikovne lastnosti skladijskih razmerij.

otrok, nestrpen; ptica, ujeda; mesto, Maribor; (npr. ptica, pevka; ptica pevka — Ptica je pevka).

20. B Med katerimi besedami v naslednjih enostavnih povedih obstaja vezava (rekcija):

Tončka je včeraj kupila smučke. — Veselim se počitnic. — Z očetom se vsi prepirajo. — Do smrti ni pozabil na domovino. — Še dolgo sem razmišljala o filmu.

21. B Uporabi naslednje glagole kot povedke z dvema predmetoma:

povedati, učiti, postreči, verjeti, dajati, vprašati (npr. dati: Predsedniku sem dal poročilo o seji.).

22. B Med katerimi deli besednih zvez v naslednjih enostavnih povedih obstaja primik:

Jože pravkar odhaja. — Na izletu smo se tudi zabavali. — Maja odlično pleše. — Sadno drevje zaradi suše ni obrodilo.

23. B Besede v oklepajih postavi v ustrezno obliko:

Učitelji in učenci (iti) prihodnji teden na izlet.

— Včeraj (spreti se) (jaz in ti). — Ljubezen in

sreča ji (sijati) iz oči. — Že dolgo (poznati /jaz/)

..... (tvoja) (sestra)

— (Oče) vprašaj (nasvet, za) —

Ivanka in Ana (biti, bolan) — Tanja ni več

(bolan) — (Bolan) sta tudi Jernejeva (sin)

.....

24. C a) Napravi skladišne pretvorbe, s katerimi boš spremenil način izražanja podrednega členskega razmerja:

Potrebujem stroj za pisanje. —

Beseda matere mi veliko pomeni. —

Gobova juha je okusna.

V vazi so bile travniške rože.

(Npr. V kuhinji je obloga iz lesa. → V kuhinji je lesena obloga.)

- b) Razmisli o slogovnih lastnostih in pomenu prvih in drugih besednih zvez.

25. C a) S skladenjskimi pretvorbami spremeni način izražanja skladenjskega razmerja v povedi tako, da se pri tem spremeni stavčni vzorec povedi:

Zvezdica Zaspanka. — _____

Rast cen. — _____

Škarjice hrustavke: — _____

(Npr. Zelena dolina. → Dolina je zelena.)

- b) Razmisli o slogovnih lastnostih in pomenu prvih in drugih povedi.

26. B Opiši potek upovedovanja povedi (Pomenska podstava: razredničarka, naš, jutri, iti, Ljubljana.)

27. B Naslednje skupine poimenovanj uporabi kot pomenske podstave za povedi (iz vsake podstave tvori vsaj tri povedi):

a) rdeč, hiša, podreti se, danes _____

b) boleti, glava, vi _____

c) Milan, oditi, sobota, babica _____

č) Agata, nikoli, videti, mravljišče _____

28. C Prisluhni, kaj se dogaja pred hišo (ali na ulici), in skušaj sproti upovediti vse, kar dojameš. Iz sprotnega zapisa povedi oblikuj organizirano besedilo (spis).
Primerjaj besedili.

29. C a) Kako naslednji glagoli (v vlogi povedka) vplivajo na osnovno zgradbo enostavne povedi:

poslušam, piše, gresta, dežuje?

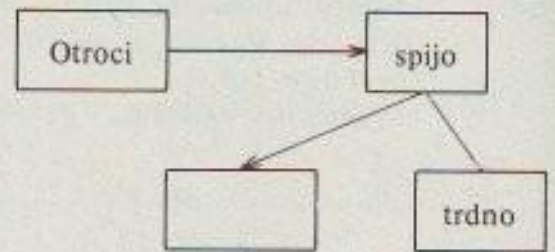
Zapolni z besedami vse možne vloge stavčnih členov v stavčnem vzorcu.

Npr.:

si ogleduje, spijo

Iva si skrbno ogleduje razstavo.
 (ali)
 Iva si v muzeju ogleduje razstavo.
 Itd.

Otroci trdno spijo.
 (ali)
 Otroci spijo v sobi.
 Itd.

30. C Pomensko zapletene enostavčne povedi razstavi (s skladenjsko pretvorbo) na ustrezno število pomensko preprostejših enostavnih povedi. Če je potrebno, napravi tudi slovnične, pravopisne in slogovne popravke:

Na primer: Skladenjska pretvorba — pojasnilo za to vajo:

Spodnje povedi so enostavčne. Njihov pomen je zapleten. Razstavi jih na več enostavnih povedi s preprostejšim pomenom. Razstavi jih s skladenjsko pretvorbo.

Po izvolitvi delovnega predsedstva in drugih organov konference je bilo delegatom ZSMS dano poročilo o dosedanjem delu mladih v SOZD Industrijsko montažno podjetje Ljubljana in o prihodnjih nalogah mladinske organizacije.

V vsaki od štirih delovnih skupin so obravnavali vsa štiri temeljna vprašanja referata predsednice ZSMS.

Mladinska organizacija mora tudi pri uresničevanju nalog s področja informiranja nastopati enotneje in v povezavi z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami oziroma njihovimi komisijami za obveščanje.

31. B Zanikaj:

Pozdravila je sosedo. — _____

Našel je pero. — _____

Oče je bil takrat zunaj. — _____

Obleko smo iz čistilnice dobili oprano in zlikano. — _____

Sena je zadosti za vso zimo. — _____

O, sonce je! — _____

Vsi se moramo umakniti. — _____

32. B Iz pomenske podstave
prijatelj, iti
napravi vprašalne povedi (dopolnjevalna vprašanja) z vsemi možnimi
zaimenskimi vprašalnicami.

33. B Pripovedne povedi pretvori v vprašalne (odločevalna vprašanja):
Vsi učenci in učitelji morajo aktivno sodelovati pri oblikovanju
samoupravnih odnosov na šoli.

Boj neuvrščениh za mir, napredek in enakopravnost ni lahek.

Delovni kolektiv je pred pomembno odločitvijo.

Vsi so si ga lastili. —

Vrnila mu jih je že včeraj.

Mati še ne ve, da sem zbolel.

Vprašala je, kdaj bo televizor popravljjen.

34. B Kakšno razmerje do sporočenega izražajo naslednje velelne povedi?

Ne pljuvaj po tleh. — _____

Jože, pomagaj mi rešiti nalogo. — _____

Pa pridi sem, če te je kaj v hlačah! — _____

Pri priči se poberi od tu. — _____

V vrsto! — _____

Kar takoj pojdi, če želiš. — _____

Ne žvečite, medtem ko berete. — _____

35. B Pomensko podstavo oče, kupiti, jutri, Ljubljana, Martin, kolo upovedi tako, da bo iz pomena prve povedi razvidna prošnja, iz druge zapoved, iz tretje pa prepoved:

36. B Napiši pet želelnih povedi. Želelni naklon naj bo različno izražen.

37. B Oblikuj kratko besedilo (npr. opis presenečenja), v katerem boš upravičeno rabil vzklične povedi.

38. C Napravi vse možne skladenjske pretvorbe naslednjih pripovednih povedi:

(Npr.: Med čakanjem na avtobus se je ulila ploha. → Medtem ko smo čakali na avtobus, se je ulila ploha.)

Povečerjali smo in odšli na pevske vaje.

Pred spanjem je ugasnil luči.

Kljub pozornemu poslušanju si ni ničesar zapomnila.

Ko sem se vračal iz šole, sem obiskal Andreja.

39. C Na različne načine izrazi razmerje do sporočenega v povedi Boris, pojdi takoj pomagat očetu. Opiši morebitne spremembe pomena ali slogovne vrednosti sprememb.
-
-
-
-
-

40. C Pomensko podstavo brigadirji, končati, kopati, jarek, večer, pred upovedi tako, da bodo iz pomena posameznih povedi razvidna naslednja razmerja do sporočenega: pripovedno, vprašalno, velelna, želelna in vzklična.
-

41. C Napiši spis, v katerem boš uporabil pripovedne, vprašalne, velelne, želelne in vzklične povedi. Predlagamo naslov:
Dejavnosti ob kulturnem dnevu
42. C Z znanjem, ki si ga pridobil pri pouku o skladenjski stilistiki, analiziraj pesem *Mrtve stvari* Daneta Zajca:

Dež je izlizal kamenje.
Voda stoji na ognjišču.
Dež podira peč.
Pesek zasipa klet.

Trta je podivjala.
Vodnjak se seseda.
Poslednji zid se kruši.

Osat raste v kotu,
kjer je stala miza.
Tihi pogovori zvečer.
Očetov komolec na mizi.
O mrtvi oče.

Tvoj komolec je razpadel.
Tvoja roka je zemlja.

Kdo bo ukrotil trto.
Kdo zakuril na ognjišču.
Kdo bo izkopal izpod njega
razpadajoče obraze mrtvih let.

STAVČNA FONETIKA

1. B Beri spodnje vprašalne povedi in podčrtaj tiste, ki imajo padajočo intonacijo:

Kaj ti je povedal? Ti je kaj povedal? Očeta še ni? Kje je tako dolgo? Si že vrnil sposojeno knjigo? Koliko časa jo že bereš? Zakaj je ne vrneš? Kaj mu tako vztrajno dopoveduje? Kdo mu bo pomagal? Mu bo kdo pomagal? Kako da nimam prav? Kako, da nimam prav? Bodo res omagali tik pred ciljem, tu, na obali?

2. C Utemelji rastočo in padajočo intonacijo v povedih iz vaje 1. B.

3. B Spodnje besedilo preberi najprej tiho, nato glasno. Pri glasnem branju opravi še tele naloge:

— Z enojno, dvojno ali trojno prečno črto zaznamuj členjenost besedila s krajšimi ali daljšimi premori; pojasni, zakaj si besedilo tako razčlenil.

— Ugotovi, kje so možni krajši premori (neobvezni), četudi niso nakazani z ločili.

— Iz koliko členov je ob navadni govorni hitrosti sestavljeno slušno gradivo prvih dveh odstavkov?

Izpulil sem iz slamnjače nekaj morskih trav ter spletel majhen bič. In s tistim bičem sem začel bezati gosenco. Premaknil je nisem, ker je bila predaleč in ker se je preveč krepko držala. Ko sem bil pri tem, so se odprla vrata. Toda zdaj ni bil Cesare. Bil je nadzornik našega oddelka, prava čokata pošast. »Aha!« je vzkliknil z nepopisnim zadovoljstvom in namršil vame svoje čokate črne brke. »S kom ste pa govorili?«

»Govoril? Z nikomer nisem govoril,« sem odgovoril nenavadno trdo. »Gosenco sem odganjal. Listje žre. Drevo žre!«

4. B Likovno ponazori glasnostno oblikovanost povedi »Gosenco sem odganjal. Listje žre. Drevo žre!« (Ponazoritev s tanjšo in debelejšo plastjo premic.)

5. C Likovno ponazori glasnostno oblikovanost zadnjih dveh odstavkov besedila iz vaje 3. B in ponazoritev opremi z besedilom spodaj ali zgoraj. Premice, ki označujejo glasnost, naj bodo pretrgane samo tam, kjer je besedilo členjeno s premori.

6. C Spodnje povedi beri tako, da se bo vsaka od besed zvrstila kot nosilka stavčnega poudarjanja (razen predlogov k, v, z, pri).

Boste jutri zvečer prišli k nam? Hodi pred njim. Jože zna popravljati avto. Tak bom zmeraj ostal. Pri nas so birokraciji spodrezana tla. Vsaka pokajena cigareta — pet minut življenja.

7. A Preberi naslednje besedilo in izberi iz njega besede, ki so brez glasnostne izrazitosti (naslonke):

Gluha loza na Koroškem je hujša kakor Trdinova v Gorjancih, ker visi na koroškem nebu ledeno sonce. Z ledenimi žarki, ki delajo ledene sence... Led v megli nad mestom. Led na mojem hrbtu. Led v mojih prsih.

8. C Zvočno gradivo besedila iz vaje 7. A

- a) razdeli na člene,
- b) zaznamuj z daljšimi in krajšimi premori,
- c) uporabi za likovno ponazoritev glasnosti posameznih povedi,
- č) razstavi na tonske poteke v povedih in ugotovi v njih stavčne intonacije.

9. C Nariši smeri tonskih potekov (intonacij) v naslednjih povedih. (Premica v smeri stavčne intonacije pomeni naglašeno besedo ali besedno zvezo):

Ves osupel, ves prestrašen je pogledal Jernej.

«Torej ni pravice? Torej ste jo zatajili?«

Sodnik je molčal.

Zato ste jo pač zaprli v to veliko hišo, da bi ne mogla v svet? Zaklenili ste jo dvakrat, zapečatili ste jo devetkrat, da bi se ne izgubila na cesti, da bi je ne srečal Jernej? Zato ste jo ukradli, vtaknili v suknjo, da bi se ne razodela željnim očem? Ampak ukanili ste se, ko ste tako storili, niste poznali Jerneja!

Primer:

Ves osupel, ves prestrašen je pogledal Jernej.

10. C Nariši ponazoritev tonskih potekov (stavčnih intonacij) v povedih naslednjega pogovora iz Stare jablane Miška Kranjca:

«Čudna je ta jablana; one obsekane veje so pognale mladike in te mladike cvetejo vsako jesen, ta stara veja pa cvete spomladi. Ne rodi pa prav nič. Kljub temu je ne bom posekal.»

«Ne boš je posekal?« je dejala tiho.

«Ne,» je pritrdil, «nikdar je ne bom. Oče jo je že hotel, jaz pa nisem dal. — Ali se spominjaš, kako sva se tu nekoč gugala?«

Zardela je, pobesila oči, a se ljubko nasmehnila. »Ali se spominjaš, kaj si mi tedaj obljubila?« Smehljala se je tudi zdaj, a že nekam grenko; naposled je dejala mirno: »Bila sva otroka. Zdaj pa je vse drugače!«

11. C V Prešernovi pesmi Povodni mož poišči primere za
- a) glasovno obarvanost,
 - b) zvišanje ali znižanje govornega registra,
 - c) upočasnjeno ali pospešeno govorno hitrost.

VRSTE GOVORA

1. A Postavi ločila za premi govor:
*Nekdo je zakričal **Ze gredo, naši že gredo!** Slišati je bilo rezko povelje. Kaj še čakate, marš na delo! Dotaknil se mu je rane. Ali zelo boli? Skoraj šepetaje mu je zaupal **Jaz sem prešibak za vse to...** Nasmehnil se je. Tu je lepo. Začudeno so ga vprašali **Kam?** Nekdo je predlagal **Zakurimo ogenj!** Venomer je ponavljal **Danes je naš praznik.***
2. A Postavi ločila za premi govor:
*Storite z menoj, kar hočete! je govoril zvezani vojak. Kam neki me ženejo? se je spraševal. No, pa smo spet doma, je zinil. Da, sta pritrčila oba hkrati. Bo že kako, je pristavil. Mogoče pa ne bo tako hudo, je menil. Nikar se ne širokousti, ga je zavrnil. Tu smo, je zadovoljno rekel **Grm. Naprej!** se je oglasilo povelje. V tej smeri se prebijamo, so sklenili. Čakati moramo do jutra, smo vedeli. In kaj potem? smo se spraševali. Hej brigade, hitite... je odmevalo med visokimi tržaškimi palačami.*
3. A Postavi ločila za premi govor:
Drugi letnik komercialne šole je končala v Zagrebu, je na kratko povedal, potem je prišla v Maribor. Le kaj vtika pousod svoj nos, je zagodrnjal, z užitkom bi ga kresnil! Zberi vse svoje sile, sem si govoril, zdaj moraš vzdržati! Čakal te bom, je povedal. Ves čas te bom čakal, kdaj se vrneš. V našo četo, mi pripoveduje mlad zdravnik, se je hotel vtihotapiti gestapovec. Tiho bodi, me je zavrnila mati, saj ne razumeš življenja! No, ji je obljubil, lahko si misliš, da ne bom tak kot tvoj ata. Jablano smo morali oklestiti, je pripovedoval, ker so se ji veje posušile. Bila sva srečna, ji je pritrčil Tone, in te sreče nama ne morejo ukrasti, ne? Tu sem ti nekaj prinesla, je pokazala na torbo. Malenkost! Spravi!

4. B Preberi in ugotovi, kako je preneseno v govor tole sporočilo:
Vsak narod ima v hiši svojega življenja posebno kamrico, v katero je skrbno spravil, kar je bil kdaj pridobil dragocenega ...
(Beseda I. Cankarja, Kondor, str. 17)
5. C Besedilo iz vaje 4. B spremeni v premi govor s spremnim stavkom.
6. C Besedilo iz vaje 4. B spremeni v odvisni govor, tako da boš ohranil bistvene misli sporočila.
7. C Dobesedne navedke opremi s spremnimi stavki:
»Jože, si gledal prenos tekme?« »V nedeljo popoldne z Italijo? Ne, nisem.« »Škoda! Naši so spet v formi! Tokrat nam sodelovanje na olimpiadi ne uide.« »Zvečer v poročilih sem slišal, da smo dobili z dva proti nič.« »Da, oba gola smo dali v drugem polčasu.« »Italijanska obramba je bila menda v drugem polčasu čisto na tleh.« »Ta zmaga je res do-godek leta! Pomlajena reprezentanca je že pokazala, kaj zna.« »No, upajmo, da bo šlo dobro še naprej!«
8. C Premi govor, ki si ga naredil iz prvotnega v 7. C vaji, spremeni v odvisni govor
a) kot da nisi udeleženec v pogovoru,
b) kot da si Jože (ali njegov sogovorec).
9. B Ustno in pisno postavlja spremne stavke v spodnjih povedih še v oba druga položaja:
»Če bi bil takrat padel, bi bil pač padel in bi se ubil,« si je odgovoril Temnikar. »In zdaj?« se je mrko vprašal. »Kje naj jih počakam?« Martin je spet zavreščal: »Ubil vas bom! Ubil! ...«
10. C Premi govor iz vaje 9. B spremeni v odvisnega.
11. C Namesto glagolov »reči«, »odgovoriti«, »vprašati« uporabi v spodnjih spremnih stvkih pomensko popolnejše glagole:
»Prišli smo do najtežjega mesta,« je rekel naš vodnik. »Zakaj si začel zaostajati?« me je vprašal. »Nerodno sem stopil, noga me boli,« sem odgovoril.
12. B Odvisni govor v spodnjih povedih spremeni v premi govor:

Zanimalo jo je, kaj je storil. Pomirjujoče je dopovedovala materi, da bi še črvu ne storila nič žalega, kaj šele lastnemu otroku. Opravičeval se ji je, naj mu oprosti, če jo je užalil. Naročila jim je, naj ne odpirajo oken, ker so noči že hladne. Spodil jo je ven. Šepnila je Danilu, da ne sme kar tako oditi.

13. C Odvisni govor v spodnjih povedih spremeni v premega, s spremnim stavkom sredi premega govora:
- Pripomnil je, da je z novinci hudo, ker hočejo zmeraj preveč vedeti. Starikav moški glas v veži je kričal, da naj se poberejo iz hiše, češ da pošteni ljudje ponoči spijo. Luka je zakričal dedu, naj bo tiho. Stari gospodar je prestrašen govoril, naj hitro ididejo, ker so Italijani v vasi. Govoril ji je, da ga ni ljubila in da se je predolgo slepil z mislijo, da ga ima rada. Vprašal jih je, ali čutijo, kako tesno je povezan jezik z njihovo usodo. Zdrznil se je ob misli, če je kaj takega sploh mogoče.*
14. C Spodnje besedilo spremeni tako, kot da gre za poročanje o možnem, umišljenem govoru:
- Vprašala me je: »Si srečen?« Nisem ji hotel povedati resnice, saj bi ji bilo huje kot meni. Gledal sem ji v oči, da ne bi slutila, kako težko mi gre beseda iz ust: »Da, srečen, mati.« Gube ob očeh so se ji stopile v smehljaj, v katerem je več odpuščanja kot dvoma, več vdanosti kot iskanja. Oprijela se me je za roko in me dobrikavo hrabrila: »Samo da si, samo da si...«*
15. C Spremne stavke iz povedi premega govora v vaji 1.A postavi za dobesedne navedke. Kjer je treba, spremeni tudi besedni red.
16. C Spremne stavke iz povedi premega govora v vaji 2.A postavi na začetek in spremeni besedni red, kjer je treba.
17. C Spremne stavke iz povedi premega govora v vaji 3.A postavi pred dobesedne navedke ali za njimi. Uredi tudi besedni red, kjer je treba.
18. C Spremeni dobesedne navedke v odvisni govor. Dodaj tudi ustrezne spremne stavke. Posebej pazi, da boš zamenjal časovne določitve: »Zakaj te sinoči ni bilo k nam?« »Se še spomniš, kaj si mi včeraj obljudil?« »Danes se bolje počuti, najhujše je za njim.« »Lani posevki niso tako dobro kazali kot letos.« »Letošnjih počitnic na morju ni zmotil niti en sam deževen dan!« »Tovariši, nemški obroč se oži. Jutri ga moramo prebiti!«

19. C Spremeni spodnje povedi v premi govor; dobessedne navedke smiselno dopolni z zvalniki, medmeti in členki:

Pobaral sem Jožeta, kako mu gre. Ta je potožil, da slabo. Zato sem obveščevalcu Kamnikarju, ki je imel to srečo, da je vedno našel kaj za pod zob, naročil, da naj priskrbi Jožetu kruha in mleka. Kamnikar se je obotavljal, da ne more kar precej obljubiti, da bo kje kaj našel, češ da so že Nemci vse odnesli iz vasi, da pa bo vseeno naredil, kot mu je ukazal komisar.

GLASOSLOVJE

1. A Ali poznaš knjigo z naslovom Slovenski pravopis ali knjige z naslovom Slovar slovenskega knjižnega jezika?

2. A Izgovarjaj spodnje tri- in štirizložne besede in ob vsaki povej, na katerem zlogu je naglašena:

lastovka, domovina, dvorišče, gledati, najemnina, slovenski

3. A Ali v vašem narečju naglašujete rôke, roké ali rokê?

Zakaj v zvezi z besedami oljka, volna, žena uporabljamo predlog z, ob besednih zvezah suha oljka, topla volna, pridna žena pa njegovo obliko s?

Zakaj je v slovenščini nemogoče gladko izgovoriti glasovne skupine bsačv, ltsižm, jnuhg?

4. A Kakšno je razločevalno znamenje za polglasnik? Kakšne e-je in o-je zaznamujejo razločevalna znamenja ostrivec (·) krativec (˘) in strešica (ˇ)?

razločevalno znamenje za polglasnik je ·
Ostrivec in strešica kaznaujeta dolga naglasna, krativec pa
kratko naglasna.

5. A Glasno beri naslednje besedne pare in različno izgovarjaj ozke in široke naglašene e-je in o-je:

lév — lêv, déli — dêli, péti — pêti, bléde — blêde, méni — mēni,
móra — mōra, gróba — grōba, gósta — gōsta, prósi — prōsi, vózi —
vōzi, róka — rōka, kóž — kōž, répa — rêpa, kót — kôt

6. A Različno izgovarjaj ozke in široke e-je in o-je ter polglasnik v naslednjih besednih zvezah:

13. B Ugotovi, kateri od samoglasniških fonemov manjka v povedi
Prigazil je že skoraj do stêze, ko je sunkovito obstal.
Manjka polglasnik
14. B Kateri samoglasniški fonemi so v naslednji povedi zapisani s črkama
e, o?

Otroci so se pred dežjem zatekli v vegasto lopo.

15. B V čem se po izgovoru razlikujejo podčrtani samoglasniki v spodnjih
povedih:

Vsa vas vas je čakala. Nasad je ostal brez brez. Vztrajal je, da mu
gozda ne da. Na, vzemi in daj na mizo. Kaj sem ti kaj dolžan?

16. B Beri naslednje besedne pare in popravi izgovarjavo:

vàs — vás, dá — dá, gòst — gòst, brát — brát, sit — sít, kráj — kráj,
slàb — sláp, kúp — kúp, klòp — klóp, vès — véz, udáv — vdál

17. B Določi kolikost naglašanih samoglasnikov v spodnjih besedah:

Vsi se igrajo, še ti se daj! To je zlat človek, zlato srce ima. Tam boš
sam. Zunaj je kúp otrok. Ne sili ga jesti, gotovo je sít.

18. B Naglas beri povedi ter z naglasnimi in razločevalnimi znamenji označi
naglašene samoglasnike:

Čas je zlato. Rdeč je ko kuhan rak. Ne hvali dneva pred večerom. Prav
mu je! Kar si skuhal, to pojey! Če mačke ni doma, miši plešejo.

19. B Z razločevalnimi znamenji zaznamuj naglašene samoglasnike v spod-
njem besedilu:

Plaz je zasúl zadnji del zavoja. Lezli so naprej, steza pa se je vila daleč
zadaj, odzgoraj pripeljala pod skale in držala v kratkih ovinkih čez
skalne prage na položnejše pobočje. Tam, kjer je bil spopad, je gozd
gorel. Čezenj je privihrala jata drobnih, preplašenih ptic.

20. B Podčrtaj svetle samoglasnike v prvi kitici Prešernove pesmi Od železne
ceste:

Bliža se železna cesta,
nje se, ljubca, veselim;
iz Ljubljane v druga mesta
kakor ptiček poletim.

Kakšno je številčno razmerje med svetlimi in temnimi samoglasniki?
Kateri samoglasniki so v rimah? Kakšno razporeženje izraža pesem?

21. B Vsaka od spodnjih besed vsebuje drugačen pomen, če jo drugače naglasiš. Ustali naglasno mesto in ugotovljaj pomene:

vodena, letalo, zelena, nalagati, precej, peči, reči, dihala, jesen, oči, kozica, klopi, kolo, pasti, pojem, beseda, zastava

22. B Po koliko naglašanih samoglasnikov imajo besede:

razorožitev, neuničljiv, internacionala, neenakomeren, dvainsedemdeset, negotovost, marsikateri, vsakdanji

23. B Podčrtaj naslonke v spodnjih povedih:

Leto za letom je Meta vlivala otrokom vero vase in jih učila spoznavati in zaničevati krivico in greh; ta vera se je v njih utrjevala, nosili so jo s seboj po podjunskemrodu, po gorskih koritih, ta vera se je zraščala s tuljenjem vetrov po slemenih, z bučanjem globač, s sanjami polj.

Prihajali so k njej, ko je bila že vsa siva, vsa sključena od dela, prever in trpljenja.

24. B Iz naslednje povedi izpiši vse zvočnike. Katerega ni?

Skoz droben dež se nam smehlja pomlad.

25. B Katera glasova zaznamuje črka r v besedah raztrgan, prisrčen?

26. B S katerimi črkami je v naslednji povedi zapisan glas u:

Novih svetov je zahteval njegov račun.

27. B Katere glasove zaznamuje črka v v povedi
Iz vsakega jutra vstane nov dan.

28. B Glasno beri spodnje besede; posebej bodi pozoren na izgovor skupin lj, nj in njunih različic l', n':

iz Kranja, Kranj, kranjski; val, valj, valjar; konica, konji, konj, konjski; stenski, stenj, stenja; tanek, tenčica, tanjši; daleč, daljava, dalj, daljši, daljni; življenje, življenjski, živelj; okorni škornji; Zane žanje; poganka, poganjka; mol, molj; zelene, zelenje; preden, predenj, prednik, sprednji; k luči, ključi; zemlja, zemeljski; poljanski, poljski; notranji, notranjski; dolenski, dolinski; ženski, velenjski

29. B Spodnje samostalnike daj v rod. mn. in se poslušaj pri izgovarjanju lj, nj, in l', n':

mehki lj - iz glasu je, med rau

v. - naglasnik

stanovanje, želja, polje, gospodinja, šivilja, špranja, znamenje, povelje, zasedanje, skopulja, sanje, ugibanje, življenje, kaplja, sablja, češnja, Trbovlje, Kotlje, Sečovelje

30. B Foneme v spodnji povedi porazdeli na samoglasnike, zvočnike, zveneče nezvočnike in nezveneče nezvočnike:

Koščki papirja in sivkast prah so leteli na moje ležišče.

Samoglasniki:

Zveneči nezvočniki:

Zvočniki:

Nezveneči nezvočniki:

31. B Poišči besede s parnimi zvenečimi oziroma nezvenečimi nezvočniki:

bijem, dvoj, še, gasijo, razno, miši, grad, drag, staj, krom, veter, bel, kol, gozd, slok, Jack, usta, šiv, da

32. B V spodnjih besedah zamenjaj zveneče nezvočnike z nezvenečimi in nezveneče z zvenečimi ter beri nove besede:

krt, zid, kozli, prvi, moten, mlati, bezeg, sitar, igra, koš, rasa, perilo, jesen, krop, breg, srna, telo, brod, kraja, koten

33. B Ugotovi, katere nezveneče nezvočnike si spreminjal in zamenjal z zvenečimi v vaji 32. B. Štirje še vedno manjkajo; kateri?

34. B Uporabi v spodnjih besednih zvezah predlog z/s in pri izgovarjanju pazi, da ga ne boš izgovarjal s polglasnikom:

z/s (*strmega, onega, zelenega, tistega, drugega, kamnitega*) brega;

z/s (*flirsko, Kajuhovo, vedro, epska, svatbeno, žalostno*) pesmijo;

z/s (*umetniško, spravo, tehtno, živo, slovensko, lepo*) besedo.

35. B Glasno beri spodnje povedi, prazna mesta pa zapolni s predlogoma z/s ali k/h. Utemelji rabo.

Ko je prišla H. hiši, sta se S. tastom dobro razumela. Niti Z. najstrožjimi ukrepi niso mogli doseči, da ljudje ne bi odhajali K. partizanom ali da jim ne bi pomagali S. hrano in Z. zdravili. Stopil je H. kurirju in mu naročil, naj nikomur ne dovoli oditi S. podstrešja. H. glavnemu vhodu je držala širša pot. Recitirali bomo Uvod H. Krstu pri Savici.

36. B Povej in zapiši nedoločnike glagolov *leze, veze, molze, grize, tveze* in pridevnika na *-ški* samostalnikov *mož, Lož*.

37. B Poišči po tri besede, ki se v izglasju zapisujejo z b, d, z, ž, g (npr. zob, sod, mraz, dež, beg). Besede izgovarjaj posamič.

Katere nezveneče nezvočnike zaznamujejo v izglasju te črke?

38. B Povej in zapisuj oblike rod. edn. sledečih besed:

Daneu, Dachau, show, Brodway, Hanoi, Krakatau

Hanoja

39. B Izgovarjaj podčrtane sklope:

odvzem, oddih, odziv, pod pritiskom, med sejboj, Viator, junior, senior, balkaniada, klooka, Ruanda, duet, triinpetdeset

40. B Preberi spodnje povedi najprej z navadno govorno hitrostjo, potem pa hitreje:

Ob cesti pod češnjo sedijo. Povsod so jih pozdravljali mlaji. Sprejeli so nas z zastavami, z vzkliki zadovoljstva. Odhitev je v štab brigade. Prišla je nekje od Tinj. Kupil je velik grunt v ravnini. Takrat sta bila zadnjič skupaj. Šest dni sem bil od doma. Naši šahisti so spet zmagali.

41. B Izgovarjaj prvič počasi, drugič hitreje in tretjič zelo hitro; poslušaj se s posnetka na traku:

ustno

- a) bom molčal, več časa, pred domom, glej jo! suh hmelj
- b) izsiliti, odtis, lep bor, kot doslej, pred zimo, podžagati
- c) dež s snegom, vas s šolo, režeš z žago
- č) koš iz šibja, mož s šibo, suknič z žepi, nosiš s sabo
- d) predsednik, brat Zdravko, bratstvo, predsedstvo, sredstvo
- e) pod zidom, pred džamijo, pet žemelj, ped zemlje, pot k džamiji
- f) kost s stola, kos stola, ko stola, prt s čipkami, vrč s čajem, dež prši, brž šivaj, ovit z žico

42. B Glasno beri spodnje povedi in ob vsaki povedi, kateri glasovi se razhajajo s črkami:

ustno

Vsako^s je odgovoren za izpolnjevanje svojih obveznosti. Med možnostmi in zavestjo samoupravljanja obstaja navzkrižje. Odpraviti bomo morali prepad med kulturno nerazvitostjo in tehničnim napredkom. Občanom je zagotovljena pravica, da so obveščeni o dogodkih v domovini in po svetu. Vsa sredstva javnega obveščanja so dolžna objektivno obveščati javnost.

43. B Foneme navedenih besed vpisuj po zložnem vzorcu (N Z S Z N):

plen, grom, fant, manj, hrust, alt, molk, trak, vonj, zid, slast

44. B Vpisuj v zložni vzorec besede:
bratstvo, žerjav, tankist, varnost, Triglav, breskev, trinajst
45. B Glasno preberi vsako besedo, potem pa jo ustno in pisno deli:
prestavljati, predstavljati, predstavništvo, poletje, polletje, sedim, sedlo, predsednik, predsedstvo, vrsta, vrsten, uvrščen, neuvrščen, neuvrščenost
46. C Tekmujte, kdo bo našel več besed, ki se od naslednjih ločijo samo po enem fonemu:
les, nov, mati, kam, siv, kost (npr. les, len, leš, led, lek; les, las, los; čez, res, vez, fes . . .)
47. C Tekmujte, kdo bo napravil več besed iz glasov A J R K N
48. C Tekmujte, kdo bo v 10 minutah napravil več besed iz glasov K T R A
49. C Tekmujte, kdo bo iz črk D L O P, ki v določenih položajih zaznamujejo različne glasove, napravil več besed (možni glasovi so d, t, l, u, ó, ô, ô, o, p)
50. C Ob primerih iz vaje 6. A ugotovi, kje in kako se glasovi in glasovna podoba besed oddaljujejo od tvojega narečnega govora.
51. C S sošolcem se pogovarjata v svojem narečju o kakem zanimivem dogodku, ki ga oba dobro poznata. Pogovor posnemite na zvočni trak. Pri delu v skupinah ugotavljajte, ali v primerjavi s knjižnim govorom
- a) zamenjujete foneme (npr. izgovarjate a namesto o)
 - b) krajšate ali opuščate glasove (npr. *náč, əldje za nič, ljudje*)
 - c) širite ali ožite e-jevske in o-jevske foneme (npr. *bósa* namesto *bôsa*, *mladôst* namesto *mladóst* ipd.)
 - č) izgovarjate enoglasne foneme dvoglasno (npr. *veím, tou* namesto *vém, tó*)
 - d) dodajate glasove ali pa poznate take, ki jih ni v zbornem govoru (npr. *won* namesto *on*, *ga, woda* namesto *ga, voda*)
52. C Oglej si spodnja slovenska in tuja lastna imena (točka č) ter povej:

- a) Kako bi po tvojem mnenju slovenska imena bral Anglež, Nемеc, Francoz, Rus?
- b) Ali je njihovo branje s stališča njihovih jezikov upravičeno ali pa je morda znamenje njihove nekulture?
- c) Ali smemo Slovenci tuja lastna imena izgovarjati tako, kot omogoča glasovni sestav našega knjižnega jezika, torej tako, da foneme in glasovne pojave, ki so slovenščini tuji, nadomeščamo z najbolj podobnimi našimi fonemi?
- č) Kako bi spodnja neslovenska imena izgovarjal pri sporočanju v knjižnem govoru?
slov.: *Janez, Bojan, Manca, Miha, Kuhar, Savinja, Celje*
angl.: *John, Elisabeth, George, Wilson, Churchill, Eden*
fran.: *Jean, Jules, Rostand, Lamartine, Rodin, Orly*
rus.: *Lenin, Krilov, Ivan, Sergej, Nikolaj, Voronež*
53. C Izgovarjaj spodnje besedne zveze in pazi na naglasno mesto; če si v dvomu, si pomagaj s SP ali SSKJ!
Anton Aškerc, samoupravni sporazum, družbeni dogovor, televizijski prenos, vajin otrok, toliko besed, sodobna književnost, izkušen znanstvenik, holandski jezik
54. C Naslednje besedne pare uporabi v stavkih:
rêči — reči, dvígala — dviǵála, léšen — lesén, sméti — smeti, húdo — hudó, prsti — prsti, létalo — letálo, vóden — vodén, přecej — precěj, pôrok — porók, zlágala — zlagála
55. C Če imaš v svojem govoru tonemsko naglaševanje, skušaj govorno (v stavkih) pokazati možnost za dvojne naglasne in s tem pomenske vrednosti pri naslednjih besedah:
mačka, vriska, sedem, vrata, pet, las, brat, vile, riba, reže
56. C Kako naglašuješ naslednje besede (pomagaj si s SP ali s SSKJ):
sivozelen, temnogled, samouprava, nepregleden, protisloven, dvokrilen, petstoleten, novomeški, podsekretar, slaboviden, odkritosrčen, jugovzhod, fotoaparát, jugoslovanski, prislov, čimširši
57. C Naslonke iz vaje 23. B zvrsti v skupine po besednih vrstah (glagol, zaimek, predlog, veznik, členek).
58. C Beri spodnje povedi tako, da bodo tudi nekatere naslonke nosilke stavčnega poudarka:

*Ti vozi za njim? Si prinesel? Le še pridi? Smo vsi? Naj se nanj jezi!
To bom zmogel tudi brez tebe. Sem glej, ne tja! Kaj res ne gre brez
prepira!*

59. C Izgovarjaj spodnje besede in jih zapisuj. Povsod tam, kjer se izgovarja poglasnik, uporabi razločevalno znamenje zanj. Če se sam ne boš znal vedno odločiti, si pomagaj s SP.

*tedenski, tèmen, čustven, učbenik, učitelj, pouččen, poučen, meter, me-
têr,, čeber, votel, govórec, Peter, ječmen, oreh, sêm, čebela, sestanek,
sestavèk, dežnik, krater, magister, vèn*

60. C Besedne pare iz vaje 16.B uporabi v smiselnih stavkih.

61. C Z razločevalnimi znamenji označi naglašene samoglasnike v naslednjem besedilu in utemelji rabo znamenj:

Nobenega oblaka ni na nebu; toda nad mestom leži siva megla, prepletana, vsa napolnjena s sončnimi žarki. Ne vidim neba: že dolgo nisem videl njegove tihe sinjine, komaj se še spominjam, kako je sijala nekoč; toda slutim jo z ljubeznijo in hrepenenjem — tam visoko, za to sivo meglo, se boči prelestna iz neskončnosti v neskončnost — kakor sluti domovino moje srce, polno domotožja...

(I. Cankar, Spomladi)

62. C Z razločevalnimi znamenji zaznamuj naglašene samoglasnike v besedilu in utemelji njihovo rabo:

Bistveno je, da postanejo v našem sistemu planiranja temeljni nosilci planiranja tisti subjekti družbene reprodukcije, ki so neposredno medsebojno odvisni v pridobivanju dohodka, s samim tem pa medsebojno odvisni in vzajemno odgovorni v skupnem ustvarjanju dohodka. Ti odnosi medsebojne odvisnosti in odgovornosti v razpolaganju z dohodkom se v procesu planiranja uresničujejo s samoupravnim sporazumevanjem in družbenim dogovarjanjem.

(E. Kardelj, Samoupravljanje, 1. knjiga)

63. C Podčrtaj temne samoglasniške foneme v drugi kitici Prešernove Nezakonske matere. Kakšno je številčno razmerje med svetlimi in temnimi samoglasniškimi fonemi? Kakšno razpoloženje izraža ta kitica? Kateri samoglasniki prevladujejo v rimah?

*Oča so kleli, topli me,
mati nad mano jokali se;
moji se mene sram'vali so,
tuji za mano kazali so.*

64. C Kaj se izkaže, če naslednje verze beremo naglas? Zakaj o takih rimah pravimo, da so nečiste, papirnate? Poskusi najti k besedam na koncu verzov čiste rime.

<i>Ker sin tega noče,</i>	<i>da pustil bi ženo</i>
<i>vznemiri se oče</i>	<i>in hišico njeno,</i>
<i>in jezno mu reče:</i>	<i>da sam bi v samoti</i>
<i>»Nikar te nesreče!</i>	<i>šel smrti naproti.</i>
<i>Kaj vidiš pogled,</i>	<i>Naj to ne zadene</i>
<i>ki naj ti bo svet?</i>	<i>ne tebe ne mene,</i>
<i>Na svetu noben</i>	<i>ne mene ne tebe,</i>
<i>ti ni bolj dragocen.</i>	<i>brez nujne potrebe.«</i>
<i>Ni take je cene,</i>	<i>Roko mu je dal,</i>
<i>ni cene nobene,</i>	<i>svoj govor končal.</i>

(Po parodiji M. Klopčiča)

65. C Pravilno izgovarjaj predlog v:

v (hribovski, odmaknjeni, prijazni, veliki, izumrli, naši, sosednji, bližnji, revni) vasi;
v (osnovni, srednji, podeželski, celodnevni, tehniški, visoki, novi, enoletni, bližnji, vsaki, zdravstveni) šoli.

66. C Naslednje enakozvočne besedne pare uporabi v stavkih:
vdal — udav, kriv — kril, sov — sol, vihrav — vihral

67. C Poišči po sedem besed, v katerih glas *u* zapisujemo z *v* in *l*, ter pet besed ali besednih zvez, v katerih ta glas zapisujemo z *u*.

68. C Poišči pet besed ali besednih zvez, v katerih zaradi težko izgovorljivega soglasniškega sklopa pri hitrejši izgovorjavi izgovarjamo *v* kot kratek *u*. Besede ali besedne zveze uporabi v stavkih (pisno).

69. C Povej in zapiši pridevnike na *-ski* iz tehle besed:

méter, metêr, mojster, semester, december, Koper, Istra, teden, laser, liter, Miren, Dravlje, Ravne, ozemlje, charter, tabla

70. C Preberi spodnje besede in utemelji izgovarjavo glasov *v*, *lj*, *nj* in njihovih položajskih različic *u*, *l'*, *n'*:

vino, louski, svakov, dalj, daljava, daljši, Ljubelj, gornji, zanj, povojni, vonj, včerajšnji, ravnatelj

71. C Postavi spodnje samostalnike v obliko *s* predlogom *z/s* in vsakemu

sproti dodaj pridevniško besedo, pred katero se izgovarja in zapisuje druga oblika tega predloga:

brat, kruh, misel, pero, njiva, oči, časopis, fižol, želja, sestra, voda, cena, vrvi, hči (npr. z bratom, s tvojim bratom...)

72. C Naslednje besede in besedne zveze uporabi v povedih (ustno in pisno):
ozek rob, drzen rop, trd led, osem let, strog učitelj, strok česna, zrel sad, čebelji sat, plod, plot, drobiž, drobiš
73. C Povej in zapiši druge besedne oblike ali pomensko podobne besede, s katerimi lahko dokažeš, da je pisanje z *b, z, d, g* pravilno, čeprav na njihovem mestu izgovarjamo *p, s, t, k*: *Z bližnjega hribčka se kar daleč vidi. Cesta teče vzporedno z železnico. Po predstavi smo se pogovarjali z Radkom Poličem. Hitrih nog naokrog!*
74. C Izgovarjaj podčrtane sklope in pojasnuj izgovarjavo:
*sociologija, štirioglat, radio, televizija, pionir, dialog, materialen, ma-
terija, Niagara, Italija, geometer, dializa, higiena, hijena*
75. C Poišči besede ali besedne zveze s sklopi dveh samoglasnikov, npr. samoglasnikov *ae, ai, ao, ei, ee, eo, ea, oi, oo, ue, ou* (primer: *naelektren, tetraeder, naenkrat, prazna eprueta*)
76. C Poišči 10 domačih besed s skupino dveh samoglasnikov sredi besede in jih uporabi v stavkih (ustno in pisno).
77. C Popravi pravopisne napake:
vsesti se, socijalen, vstrajnost, opstati, isključno, breskrben, manšina, zmankati, tanši, brezposelen, avtomobil, šezdeset, podalšati, zadovolstvo, kaznjiv, cvetljica, italjanski, milijon, kanijon, kamjon, higijena, sport, pondeljek, seboj, inženir
78. C Poišči 10 prevzetih besed s skupino dveh samoglasnikov, ki ju izgovarjamo in zapisujemo z vmesnim *-j-* (npr. *orhideja*) in jih uporabi v stavkih (ustno in pisno).
79. C Foneme naslednjih besed vpisuj po zložnem vzorcu (NZSZNNZSZN), zloge pa razmeji z navpično črtico:
zdravnik, zdravstvo, šestnajst, najstnik, molčeč, premolk, spravljen, marljiv, prebran, travnik

80. C V spodnjih besedah izrabi vse možnosti za deljenje:
sprememba, industrijski, ustvarjalnost, prstan, ustrežljiv, poznanstvo, pospravljen, Fisher, Goethe, Beethoven, Armstrong
81. C Izpiši neizgovorljive sklope v spodnjih besedah in z navpično črtico zaznamuj možnost ali eno od možnosti za deljenje:
odstop, izvzeti, dolžnost, gorski, sanke, poldne, učenci, grški, predsoba, sivkast, market, Avstrija, mandljevec
82. C Glasno beri spodnje povedi ter podčrtaj in razloži vse primere, ko črka ali skupina črk ne zaznamujeta svojih glasov:
Dež se je ulil. Godci so se razšli. Kdor je lačen, naj je. Jezik je obsežen, živ organizem, v njem je nenehen boj oblik in tvorba za obstanek. Iz čisto življenjskih razlogov je jezik vsakemu narodu svetinja. SZDL vključuje vse organizirane socialistične sile. Zahteve po soodločanju delavcev se danes pojavljajo povsod po svetu.

ČRKOPIS, VELIKE IN MALE ČRKE

83. A Spodnje besede uporabi v povedih tako, da jih boš moral pisati z veliko začetnico:
le, z, v, ko, zjutraj, nič, že, komaj, učenje
84. B Kako sta izvirno napisana naslova prvih slovenskih komedij? Kako imenujemo pisavo, v kateri sta zapisana? Zakaj ju danes zapisujemo drugače?
85. B Poišči v SP besede *džip, Quisling, western, x, yankee*. Preberi pomene teh besed.
86. B Zvrsti po abecednem redu besede:
vreča, vzeti, vrat, vlom, vest, vrata, vžig, včeraj, vhod, vmes, voz, vir, vsak, vreteno
87. B Zvrsti po abecednem redu besede:
trpnik, trpeti, trpati, trpežen, trpek, trpkost, potrpljenje, potrpeti, strpnost

88. B Spodnje besede uporabi sredi povedi tako, da jih boš moral pisati z veliko začetnico:
delo, partizan, mladina, zveza, zajec, socialistična, bor, iskra, bled, lev, trg, stolp, berilo, gorica, kam? borec
89. C Tekmujte v skupini, kdo bo prej zvrstil po abecednem redu spodnje besede:
o, ozek, os, osa, od, oblak, oddati, oblika, odlika, oljka, obraz, ogenj, ogrnjen, ognjen, ograja, oves, oči, oder, on, omizje, ohranjen, ožgati, občina, ovčar, ost, ožina, Oxford, oidi
90. C Spodnje besede rabi v povedih prvič kot občno in drugič kot lastno ime:
samo, sonce, hlapci, brest, reka, rudar, luka, rok, roman, balada, avgust, zlata, rog, mariborčan, drava, sodobnost, lipa, vzhod
91. C Poišči v dnevniku ali reviji nekaj primerov besedil s samimi malimi, s samimi velikimi črkami ali z enimi in drugimi. Ugotovi namen teh sporočil in tehnične ter oblikovne posebnosti (oblika pisne ploskve, velikost in oblika črk, barva, razporeditev besedila, likovna oprema ipd.)
92. C Izdelaj vabilo, lepak, reklamni zapis, naslovno stran zvezka, v besedilu pa naj bo s samimi malimi črkami izpisano tudi tisto, kar bi moralo biti po pravopisu z veliko začetnico. Poskrbi tudi za učinkovit in prijeten videz sporočila.

KAZALO

Družbenost jezika	7
Slovenski jezik med drugimi jeziki	14
Zvrsti slovenskega jezika	17
Splošno	17
Socialne zvrsti	18
Knjižni (zborni) jezik	18
Pogovorni jezik	20
Sleng	22
Žargon	24
Narečja	25
Funkcijske zvrsti	30
Splošno	30
Praktično sporazumevalni jezik	33
Strokovno-znanstveni jezik	36
Publicistični jezik	39
Umetnostni jezik	42
Jezikovne ravnine	54
Besedoslovje	60
Oblikoslovje	79
Skladnja	82
Stavčna fonetika	96
Vrste govora	98
Glasoslovje	101
Črkopis, velike in male črke	112

Rafka Kirn, Ivo Zrimšek
Slovenski jezik I. — delovni zvezek
Založba Obzorja, Maribor
Za založbo Pavla Peče
Urednik Igor Rogl
Tisk: GZP Mariborski tisk
Naklada 5500 izvodov
Dvanajsti natis 1992
ISBN 86-377-0017-9

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-90 z dne 3. 3. 1992 se za knjigo plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

286

